Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАЛТА, 29 июнь, 1974 шу. • № 78 (5369). • Мах 2 кеп.

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА II-гІа ПЛЕНУМ

Селхан, 28-ча июне, Грозне хилар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома аргІанара II пленум.

Пленум хьайиллар парте обкома хьалхарча секретара нов. **С. С. Апряткина.**

Пленумо дийцар е дешаш:

1. КПСС XXIV съезда решенеша маяххара идейно-политически балхах боала пайда дІахо лакхбарах.
2. Областной партийни организаце партийни документаш хувцар мишта лел дувцаш бола хоам.

Хьалхарча дешах доклад йир КПСС обкома секретара нов. **М. О. Бузуртанова.**

Пернеех къамаьлаш дир: КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара **Н. Я. Правенько,** КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара **А. Ч. Осмаева,** ВЛКСМ Нохч-ГІалгІай обкома секретара **М. О. Холохоева,** Урус-Мартановски района «Гойтинский» совхоза звеньеваяс **З. М. Шамилевас,** КПСС МагІалбика горкома хьалхарча секретара **П. Г. Кащеева,** къахьегамхой депутатий Наьсарен районни Совета исполкома председатела **Ф. У. Тамаева,** «Знание» общества республикански организаце правлене председатела **Р. П. Дулерайна,** Аргунски «Пищемаш» завода слесара, СССР Лакхехьарча Совета депутата **Ж. Бисултанова,** мехкдаьттан химически промышленностен болхлой профсоюза обкома председатела **В. Н. Зубкова,** Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела **Х. Х. Бокова,** Грозненски химкомбината парткома секретара **А. М. Космина.**

ШолагІча дешах хоам бир КПСС обкома организационно-партийни балха отдела заведующе нов. **Н. И. Семенова.**

Пренеех къамаьлаш дир: КПСС Советски райкома хьалхарча секретара **А. А. Абдулаева,** КПСС Наурски райкома хьалхарча секретара **А. М. Карагичевас,** КПСС Октябрьски райкома хьалхарча секретара **Ю. В. Кузнецова.**

Пленумо чІоагІйир 1974—1975 шш. лаьрхІа КПСС обкома балха перспективни план.

Дийцача дешаех доагІаш дола соцамаш ТІайийцар пленумо.

Пленума балхах йолча отчета кепатохаргья.

Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе болх беш ва коммунист Матаев Берса. Ший ханарча эзараш болча наьха санна ба цун вахара никъ. МугІарера механизатор волаш дІаволавеннав из. Дика хІамах кхеташ, хьажкІаш лелаяра говзал йолаш ва. Ше хьалаьца гІулакх дІадахьа ховш, болхлочун сийг лотабе ховш саг ва. Массехк шера хьавоагІа из республика хьажкІаш лелаерашта юкъе хьалхле лелаерий мугІарашка волаш. Цун наьх тІа йоал шиъ Ленина орден, Къахьегама ЦІеча Байракха орден.

25-ча июне хивнача Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета сессе ше къамаьл деш доккхал а деш аьлар цо: «БархІ воІ ва са, царех шиъ шоай наьнаца цхьана сона уллув дІаэтта болх беш ва, кхоалагІвар Советски Эскаре гІулакх деш ва. Аз къахьегамца безам болаш уж хьалкхебарах даьнна беркат да из. «Боккъонца волча коммуниста оамал ма йий шийна карагІдаьнначох тоъам ца беш. Цун дог чІоагІа сатем

КОММУНИСТ— ПАРТЕ БІУХО

боанаш хул шийна карагІдаьннар кхычар а ца дича, ерригача коллективага ца кхаьчача. Массаза а кердадар лохаш, тІагІертта хІама, ха гІерташ, обществана мамогга дукхагІа пайда бе гІерташ хилар, дог цІена, принципиальни хилар—уж да коммунистах доахка гІулакхаш. Цу гІулакхаша гІо дир Матаев Берсана совхозе хьажкІаш лелаеча звенона керте отта. ДІадахача шера дика хьувкъайир звенос хьажкІаш. ХІаьта укх шера 200 гектар хьажкІех хІара гектара тІара 50 центнер фуъалъяьха хьажкІаш аха дош деннад Матаева звенос.

Матаев Берса, Социалистически Къахьегама Турпал Хаджиев Шамсуди санна болча кхашкен фермашкен, заводашкен фабрикашкен, гІишлош-ъечен транспортен болх беча бІаьш болча коммунистех доккхал деш я вай областной партийни организаци. Цар кхолламе хьегаш дола къа, де лаьрхІар чакхдаккха хар, халагІа йолча хила гІертар — уж да кхыбараша леладе гІерта гІулакхаш, халонаш эшае гІо деш дола хІама.

Коммунисташ массаза а хьалха ба. Уж хьалха хиннаб парти хьакхеллача хьалхарча деношке денз. Шоай революционни деналца, къонахчалца, болхлой класс бахьан майра къовсам лоаттабарца, къахьегамхой хьашташта тешаме хиларца яьккхай цар из бокъо.

Даьхе моастагІех лораеш даьча тІемашка, къахьегаме хьал а кхийнай чІоагІ а еннай, кхота а еннай ленински парти. ХІанз вай парте мугІарашка 15 миллион саг ва. Ленински парте—15 миллион бІухо. Цун деналерча отрядех цаІ я Нохч-ГІалгІай областной партийни организаци. Республика коммунисташа цкъа санна дуккхаза хьахьеккхад чоалхане а бехктокхаме а декхараш кхоачашде могаргдолаш шоаш болга. Уж хьалха латт технически прогресс бахьан, ялат, кхийола культураш дикагІа хьувкъийтара тІехьа, хьайбай боахам айбара духьа лоаттабеча къовсаме. Цхьаь цаІ толам бац вай коммунистий балхаца бувзабенна боацаш. Грозненски химически продуктай, мехкдаьтта промыслашта эшача машинай, иштта кхыча продукце сийле яьккхай эггара хьалха коммунисташа тІагІертта къахьегарах.

ХІанз Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша кхоачашдеш да доккхий гІулакхаш. Чакхдаьннад пятилетка диълагІча, къоастамбеча шера ах шу, хІаьта массане а теркам тІабахийтаб шера планаши тІайийца социалистически декхараши кхоачаш мишта ду хьожаш. ЮхедисагІа ах шера болх вІаштІехьбаккха беза шера плани тІайийца декхараши шеко йоацаш кхоачашдергдолаш. Цу декхаро берригача къахьегамхошкара, эггара хьалха коммунисташкара дІадех тІатеІІа къахьегилга, болх лерттІа вІаштІехьбаккхар, дисциплина мамогга чІоагІъяр.

Советски Социалистически Республикай Союза 50 шу дизара хетаьча торжествении заседане яьча доклада тІа новкъоста Л. И. Брежнева аьлар: «Коммунистий а вай общества сакхетаме мел болча граждании а сийлахь-йоккха совле сенах латт аьлча, из латт обществении дегІаахара, вай мехко шийна хьалхашка оттадаьча декхара маІани лостами цар дика кхетабеш хиларах. Цу хьалха латтача низий сийлен гІулакх да из кхеталар, из шоай идейни тешам, доагача шоай дегай йІовхал хІара советски сагага дІакхачийтар!».

Партега, советски халкъага ше даьча Кхайкарала тІа КПСС Центральни Комитето партийни организацеш, берригга коммунисташ тІахьийхар балха методаши стили тоаеш эггаяккха, Іоаьяча опытах биззагІа пайда эца «массаза а хьалха хила, халагІа мел йолча хила, халкъ, цун хьашташи иразн бахьан лоаттабеча къовсама шоай знанеши де могари дІадала!».

Уж дешаш хІара коммуниста хьадда йола программа я. Парте бІухочун цІи лелаяр, цо тІадилла гІулакх чакхдаккхар, цун тешам болар сийлахь-доккха сий да.

ХА МА ТИЛИЙТА!

«Атагинский» совхоза комбайнераша хьоккхаше а оардаш чуэца лаьрхІар кхаьча мукх. Каст-каста делхача догІаша юхатеттар балхаш. Механизатораша барт бир хоза ха этта дена цхьа сахьат а эехьа ца доадеш сихагІа мукх чуэца аьнна.

Эггара хьалха аьрдача мукха центнераш хьаІайра совхозе цІи хеза болча механизаторий Гайтамиров Алхазурен, Азиев Махьмаден, Хамидов Манен комбайний бункерашка. Царех хІара вар дуккхача шерашка ялат чуэцаш хинна опыт йолаш ва.

Масала, Гайтамиров Алхазура соахка ший комбайнаца планагІа арда дезар 4 эзар центнер йолча 6 эзар центнер аьрдар, хІаьта укх шера цо дош деннад 6,5 эзар центнерал кІезигагІа доацаш ялат аьрда чуэца аьнна. Соахка штурвальни волаш цунца болх беш хилар цун воІ Саид-Эмин. ХІанз из а комбайнер ва, хІаьта даьца цхьана «яхье а ваьннав из. Низаши балха опыти цхьатаря яц даьи виІни, бакъда хІаьта а цар къовсам сакъердаме хургхилар гуш да.

Совхоза керттерча агронома А. И. Калинкина дувц:

— Укх шера ялат групповой методах чуэц оаха. Ерригa 17 комбайн кхаь звенох йийкъа я тха, царех «Нива» яха 5 комбайн чуйоагІаш я цхьа группа, вожаш СК-4 яха комбайнаш я. Комбайнаши автомашинаши Іуйрийна са сийрда даьлча денз боад къовлабаллалца кхашка хул. Царна эшача хана новкъостал де кийча йолаш техпомоща машинаш а я хІара отделене, эшшача оарцагІвала кийча ва мастер-наладчик Ахмадов ИсмаІал а.

Совхоза хьатта кхо бІаь тонн совгІа керда ялат кхаьчад.

Р. ЛЬВОВ.

СУРТА ТІА: комбайнер Гайтамиров Алхазур.

Н. ЛИТОВЧЕНКО сурт.

ТРАНСПОРТ КИЙЧА Я

ХІара аьхки республика юрта боахамашка кхедаь ялат чудерзадара новкъостал деш хул «Чечингстройтранс» яхача производствени автотранспортни объединене шофераш.

«1974 шера ялат чуэцилгеи юртбоахама продукташта заготовкаш елгеи вІаштІехьдаккхара де дезарех» дола КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои даь Кхайкарали республика юртбоахама къахьегамхоша ялат чуэцале хьалхарча республикански собране даь кхайкарали дег тІара раьза а болаш хьаллаьцар автотранспортникаша.

Кердача шера ялат чудара балха опыт йолча водителех автоотряд вІашагІтехай объединене. Ялат чуэцача дикагІа йола автомашинаш хургья. Мухь дукхагІа дІахьоргболаш эшача оборудованеца кийчъяьй автомашинаши прицепаши. Ялат чуэцаш хургйолча автомашинашта ремонт яра дикагІа болча слесарий - ремонтникий бригада вІашагІъеллай.

Автоотряда начальникалла С. И. Величко хьожаваьв, эксплуатаце даькъе цун заместителалла М. М. Чахкиев. Уж шаккхе а дукхазза ялат чуэцара кампанешка дакъа лаьца, балха опыт йола автомобилисташ ба.

ДИКА ДІАДОЛАДАЬД ЯЛАТ ЧУЭЦИЛГА

Пятилетка диълагІча, къоастамбеча шера хьажкІаш йоацаш 11059 гектар фийг бола культураш чуэца езаш я тха района колхозаш, ду даькъе гурахьа йийнараш 8528 гектар йолаш.

Ялат дика хьийкъад тха кхашка. Из ца дойташ, лоацача хана чуэцара деррига низаш оарцагІдаьхад боахамий специалисташа, механизатораша.

Ялат чуэпа ха хьатІаоттале хьалха района колхозаш шоайла хьожаш хилар ялат чуэпа техника мишта кийчъяьй. Ерригa техника дика тоаяьяр, фийг Іобожаргбоацаш чІоагІъяьяр, цІи ца ялийтатара мел эшача инвентараца Іалашъяьяр.

Боккха теркам тІабахийтаб колхозий кулгалхоша кхашкарча станашка механизатораштa вахара хьалаш Іалашдара. Къаьстта дика кийчъяь, лостам бслаш я «Россия» яхача колхоза кхай тІара стан.

Ялат чуэцаш де дезача деррига балхий планаш отта а яь бригадашка, хІара механизаторга дІакхачийтай.

Соахка гурахьа йокъал оттарах цхьайолча участкаш тІа ялат лохеи нийлхеи да. Цудухьа колхозий специалисташа балхий планаш оттаеш теркал а даь дерригача ялатах 40 процент хьакхари ардари къаьста а долаш чуэпа лаьрхІад.

Укх шера къаьстта боккха теркам тІабахийтаб оаха горох ханнахьа чуэцара. ХІана аьлча тха колхозашка цун хьувкъам лоха хул из хьокхаши оардаши дукха йовндаь.

Эггара хьалха горохи, мукхи хьакха болабелар Ленина цІерагІча колхозе. Цу колхозе шоай агрегаташ эггара хьалха араяьхар комбайнераша Паплутин Дмитрий Никифоровича, Кардаильский Яков Андреевича. Хьалхарча деношке а овсаре къахьегарца лакхара хьокхамаш доах механизатораша. Царех хІаране дийнахьара нормаш 120—130 процент кхоачашъю касарех улла мукх оардача.

Йоачан ца хилча саца ха йоацаш хаддавза машиний таташ латт хІанз кхашка. Ялат чуэца доладаьча массехк дийнахьа 985 гектара тІара ялат хьекха Іодиллад, хІаьта цох 477 гектар мукх аьрда а баьннаб.

Дика вІаштІехьдаьккха дІадоладаьд ялат чуэцилга «Россия» яхача колхоза механизатораша а. ХІанзле' 380 гектар совгІа гурахьа дийна ялат хьекха касарах Іодиллад комбайнераша.

ХІара дийнахьа социалистически яхьа итогаш еш моральнии материальнии совгІаташ телаш белгалбоах хьалхара моттигаш яьхараш.

Донской механизатораша вай мехка кхаш леладерашка баь тІахьехам хьал а лоацаш, пятилетка диъла гІча, къоастамбеча шера техниках бизза пайда а эцаш, хьувкъам ханнахьеи цхьа буртиг ца бойташи чуэцара ерригa уйла а низ а тІаба. хийта къахьег тха района механизаторашеи кхаш леладерашеи.

А. НЕТКАЧЕВ,
Наурски райисполкома юрта боахама управлене керттера агроном.

Хьалхара квитанци

Республика дуккхача боахамашка кердача шера ялат чуэца болабеннаб. Ялат дІайийдеча пункташка мукхах етта хьалхара машинаш тІааха йолаеннай.

Хлебопродуктай управлене начальника нов. М. И. Абубакарова баьча хоамах, ялат дІаэцарах хьалхара квитанци Гудермесски района «Новогрозненский» совхоза шофера нов. Висингириева яздаьд. 2600 килограмм мукх дІачубелар цо.

Кастта кІа чуэца болалургба районе. Из дІаэцара долла хІама кийча да Гудермесски ялат дІайийдеча пункте.

РЕСПУБЛИКА РАЙОНАШКАРА ХОАМАШ

Урус - Мартановски район. Іуйрийна малх хьалбаларца кхоач шоай кхашка «Горец» яхача совхоза хьажкІаши шекара свеклаи лелаераш. Боад къовлабаллалца кулг ІовІашка па дуллаш къахьег цар кхашка: оасар ду, хий тох, культиватор токхаю, минеральни удобренешца подкормка ю, свекла ниилхъю.

БІарг хьоасташ хоза тоаденна да хьажкІаш, свеклаш тІайола кхаш. Уж да хьажкІаш лелаеча Баштаров Сулумбек керте ІаттІача звеной кхаш. 35 центнерал чухьнахьа йоацаш фуалъяьха хьажкІаш хІара гектара тІара чуэца дош деннад звено членаша. Иштта укхаза да Саaева Хьасана звеной шекара свекла тІайола кхаш а. ХІара гектара тІара 250 центнерал кІезигагІа доацаш мерза овлаш даха лерхІ цар шоаш лелаеча 50 гектара тІара.

Шеко яц шерра социалистически яхь а йоаржаяь къахьегаш болча совхоза лаьтта леладераша шоай дош толамца кхоачашдергхиларах.

С. МАДАГОВ.

•

Надтеречни район. «Знаменский» яхача совхозе чуйнна доакъар Іалашдеш ба механизатораш. 150 гектар люцерна массехк дийнахьа хьекха баьлар трактористаш Абкаев Хьусени, Цупаев Мусайги. Цар хьекха буц йокъаяларца йолхьингаца сихха из хьагулъе кхоаву Эдилсултанов Ваха. Иштта овсаре къахьег хьайбаша Іа доаккхача моттиге йол хьатІакхухьаш волча Эдельбиев Хьасана а. Дийнахьа ши норма кхоачашъе а тарлу цун. Цо фермашта юхе хьатІаена йол эза а эзий аргІагІа дІайотт. Иштта дІаеттай укхаза хІанзлехьа бІаь тонн гаргга йол.

М. ХУМАДОВ.

* * *

«Братский» яхача совхоза цхьоалагІча отделене комсаш лелаераша укх шера планагІа 48 центнер йолча хІара гектара тІара 53 центнер комсаш яха дош деннад, вешта аьлча планагІа 2700 тонн йохка езача 3040 тонн комсаш паччахьалкхенга йохка лаьрхІад цар. Ерригача 364 гектар йолча комсашта дизза опрыскивани яьй, шозза культиватор токхаяьй мугІараштa юкъе. ХІанз комсий гаьнаш хьалъехкаш ба укхаза.

Комсашта гІулакх деча дика болх барца белгалбоалаш ба дийнахьара норма 1,5—2-зза кхоачашъеш бола механизатораш Месарбиев Ховаж, Чабаев Сапар, Шахбиев Юни, Дадаев Идрис, кхыбараш.

Х. ЖАПАРОВ.

•

Шалински район. ЧІоагІа хьинар айдаь пятилетка къоастамбеча шера къахьегаш болча Куйбышева цІерагІча колхоза хьайбаш леладераша доккхий толамаш даьхад. Июнь бетта 5-ча дийнахьа кхоачашъяьй паччахьалкхенга шура йохкара ах шера план. ХІаьта юхейисача хана кхы а 75 тонн шура йохка а лерхІ. Колхоза хьайбаш леладерашта юкъе яьржача яхье хьалха латт комсомольца Абубакаров ГІайрбика кулгалду шурий - товарни ферма коллектив. 5 бетта планагІа 114 тонн шура яккха езача 145 тонн яьккхай укхаза. Дика къахьегарца белгалбоал укхаза доаркаш Масхадова Уржан, Саиева Буцу, Усмаева Масра. Царех хІаране 1200 килограммал кІезигагІа йоацаш шура яьккхай хІара Іаттагара.

Иштта лакха хьокхамаш долаш чакхдоакх ах шу колхоза цхьоалагІча шурий - товарни ферма коллективо а.

А. БАРЗАНУКАЕВ.

Жа лоргарий конкурс

Шелковской района «Червленский» яхача колхозе укх деношка чакхъяьлар вай республике цІи хезача жа Іун, Социалистически Къахьегама Турпалхочун Эсмухамбетов Нурде приз яккхара жа лоргараштa юкъе хинна ворхІлагІа районни конкурс. Цига дакъа лоацаш бар района массе боахамашкара дикагІбола жа лоргараш.

Командашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар «Червленский» колхоза жа лоргараша. ДІадахача шера а хІанз санна толам баьккхар цар.

Жа лоргараштa юкъе хьалхара моттиг яьккхар «Червленский» колхоза къоначa жа Іуно Ямалов Султана. ШоллагІеи кхоалагІеи моттигаш яьхар Султанов Мухьмадиси Култаев Кадруси.

Конкурсе котбаьнараштa елар Сийлен грамоташи ахчаи премеши.

ДІахо а цар толамаш дахаловш Эсмухамбетов Нурде даькъала бийцар конкурсе дакъа лоацаш хинараша.

Р. АШЕВ.

США ПРЕЗИДЕНТ Р. НИКСОН ВАЙЦИГА ВАР

ВНУКОВСКИ АЭРОДРОМЕ ВІАШАГІКХЕТАР

Официальни визатаца 27 июне ший сесагаца Москве кхаьчар Америка ВІашагІкхийттача Штатий Президент Ричард М. Никсон.

Р. Никсонца цхьана Москве кхаьчаб США паччахьалкхен секретарь, къаман кхерамзлен дешашта президента помощник Г. Киссинджер, США президента помощник А. Хейг, президента помощники пресс-секретари вола Р. Зиглер, къаман кхерамзлен дешашта президента помощника заместитель Б. Скаукрофт, паччахьалкхен департамента советник Х. Сонненфельдт, европейски дешашта паччахьалкхен секретара заместитель А. Хартман.

США Президент Іовесса Внуковски аэродром Америка ВІашагІкхийттача Штатийи Советски Союзен паччахьалкхений байракхашца ега я.

Самолета трапа юхе Р. Никсонга дег тІара моаршал хетт КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Н. В. Подгорне, СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгина, СССР кхыча мехкашпарча гІулакхий министра А. А. Громыкое, США-рча СССР посола А. Ф. Добрынина.

Самолета трапа юхе Р. Никсони цун сесаги накъабаьхкар В. П. Брежнева, Л. Д. Громыко, И. Н. Добрынина.

США Президентаи цунна улувбаьнна баьхкача нахаи аэродроме накъабаьхкабар иштта СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителаш М. А. Яснов, Г. С. Дзоценидзе, СССР Министрий Совета Председатела заместитель В. А. Кириллин, СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. П. Георгадзе, СССР министраш Б. П. Бугаев, Т. Б. Гуженко, В. П. Елютин, Б. В. Петровский, Е. А. Фурцева, Моссовета исполкома председатель В. Ф. Промыслов, СССР министрий хьалхара заместителаш В. В. Кузнецов, М. Р. Кузьмин, СССР МИД коллеге член Г. М. Корниенко, СССР МИД протокольни отдела заведующи Д. С. Никифоров, кхыбола официальни нах.

Накъабаьхкараштa юкъе вар Р. Никсона улувбаьнна баьхкача официальни наха юкъе-вода СССР-ера США посол У. Д. Стессел. Цигга — посольства дипломатически болхлой, советски кхыча мехкийн журналисташ.

Самолеташ гІеттача майдан тІа СССР Герзашпарча Низий кхаь тайпан — гІашлой, летчикий, морякий — сийлен ха оттадир. Сийлахьча хан начальникагара фапорт хьаэц США Президента.

Америка ВІашагІкхийттача Штатийи Советски Союзеи паччахьалкхений гимнаш лекхар.

МугІарчегІа латтача советски бІухошта хьалхашка гІолла хьал-Іо волалу Л. И. Брежневи Р. Никсони. Аэродроме гулбеннача москвичашта дІатІаболх уж, моаршал хетт царга.

Аэродромера Л. И. Брежневца, Н. В. Подгорнеца, А. Н. Косыгинца мотоциклистий эскорт улув а йолаш Кремлерча резиденце дІаводa США Президент. ДІаболхача наькъагІа царга моаршал хетт город Москве бахача наха.

Автомашиний кортеж дІайода улицаши майдаши США-и СССР-еи паччахьалкхений байракхашца, «Марша воагІалва, Президент Никсон!» яхача транспаранташца ега я.

(ТАСС).

Л. И. БРЕЖНЕВА Р. НИКСОНЦА ХИННА КЪАМАЬЛ

27 июне Кремле советско-американски гІулакхий цхьадолча дешаех лаьца США Президентаца Р. Никсонца къамаьл хилар КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева.

Шинна а оагІонгахьара хьакхайкадир, Москве хургйолча переговораша 1972-чеи 1973-чеи шерашка советско - американски паччахьалкхенашта керте латтараш вІашагІкхетар бахьан долаш хьахинна дика хувцамаш чІоагІдара новкъостал дергдолгах а Советски Союзаи ВІашагІкхийттача Штаташтеи юкъера гІулакхаш дегІадоаладараи цу тайппара массане а юкъара машар чІоагІбараи юкъе керда дакъалоацаргдолгах а шоаш дог тийша хилар.

(ТАСС).

ВЕЗАЧА ХЬАЬША СИЙНА

27 июне Йоккхача Кремлевски двореце Америка ВІашагІкхийттача Штатий Президента Ричард М. Никсонеи цун сесагеи сийна шу оттадир СССР Лакхехьарча Совета Президиумои СССР правительстваи.

Президентаца цхьана шун тІа бар цунна улувбаьнна баьхка американски паччахьалкхен деятелаш.

Советски оагІонгахьара цига бар — КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. И. Брежнев, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. В. Подгорный, СССР Министрий Совета Председатель А. Н. Косыгин, новкъостий А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителаш М. А. Яснов, Г. С. Дзоценидзе, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш И. В. Архипов, Н. К. Байбаков, В. А. Кириллин, Н. Т. Новиков, Л. В. Смирнов, СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. П. Георгадзе, СССР Іилмай Академе Президент М. В. Келдыш, СССР министраш, СССР паччахьалкхен комитетий председателаш, кхыбола официальни нах.

Шун тІа, наха чІоагІа детташ тІоараш а долаш, къамаьлаш дир КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежневеи США Президента Ричард М. Никсонеи.

(ТАСС).

ПРАВОВИ ПРОПАГАНДА ТОАЯРА

Самардийнахьа республика юстице министерстверча правови пропаганда яра йолча координационно - методически Совета заседани хилар. Цига город Грозневча профессионально - технически училищашка советски права ларда хьехара практиках доклад йир республика профтехобразоване управлене инспектора В. Сайдаева.

Совета членашта дІайовзийтар РСФСР юстице министерстверча правови пропаганда яра йолча координационно - методически Совето социалистически доалахье лораяра тІадерзадаь советски законодательство шерра дІадовзийтара юртарча къахьегамхошта юкъе правови знанеш йоаржаелга тоадараи тІайийца рекомендацеш.

С. ШАБИЕВ.

КЪАХЬЕГАМЦА МАРА ХЬАКХОЛЛАЦ ДАЬХЕН РУЗКЪА

ПхезлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета VII сесси

Хьалха хоам мабарра, укх шера 25 июне КПСС обкома политпросвещене ШагIа хилар пхезлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета аргIанара VII сесси. Депутаташа дийцар «Къахьегамах дола конституционни декхараш республике кхоачашдарахи къахьега могаргдола нах общественни производствана юкъеозара де дезарехи» дола дош. Цу дешах доклад йир Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова.

Вай мехка дерригa экономически общественно-политически вахар, аьлар цо вай денощка чаккхдоал КПСС XXIV съезда решенеша воздейстии еш, болхлошеи колхозни ахархошеи, интеллигенце къоабал а ю хьал а лоац Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени арахьарен чурен политика. Из кхы цIаьккхаа а хьагойтар 1974 шера 16 июне СССР Лакхехьара Совет хоржаш коммунистийн парте боапарийн йохаргйоацача блоко башха-дика котало йоаккхаш дальча хоржамаша.

Халкъа дахара хьала парте йоакхо ярах толаме дегIайоагIа социалистически индустрии юрта боахами. денгарденга тоалуш латт къахьегамхой материальнии духовнии хьашташ кхоачашделга.

Халкъа юкъарча гIулакха юкъе шоашкара дакъа хьу Нохч-ГIалгIайчен городийн юртийн къахьегамхоша. 1973 шера халкъа боахама дукхагIа долча доакъошка тIехкхоачашъяьй пачхьалкхен задане. Дог гIоздоах укх шера карагIдаьнараша а, Республика промышленноста цхьадола доакъош оттаьча темпаех дегIаух.

ХIаьта Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой кхы а дукха къахьега деза еррига пхе шера план толаме кхоачашъяра. Шиъ миллиард сом гаргга пачхьалкхен капитальни вложенеш кхаерзае, 900 эзар квадратни метр нах чубаха цIеноош, дукха школаш, берий учрежденеш, культурно-просветительни учрежденеш хьалъе еза. Цо къахьегама ресурсех кхы а дикагIа пайда ца ийпача, общественни производствана юкъе къахьега могаш мел бола нах юкъе ца эзача далийтад вай.

Къахьега дезаш хилара декхар дукхача наьха общественни морала боарам а хинна дIаеттад. ХIаьта моллагIча производстве цар болх бой а, массанахьа хьаьналеи дог цIенеи болх бу общественни декхар чIоагIа кхета а деш. Къахьегама йоккха сийле йолаш ба Грозненски химически комбината технолог Черкунова Лидия, мехкадьтта доахараш Эсмурзиев Шарпудиий, Эдельгириев Мовлади, машинашъер Рыженков Николай, механизатораш Алакаев Хьамзати Жихарев Виктори, хьажкIаш лелаер Матаев Берс, коартолаш кхеер Албогачиев АптагIа, хьайбаш леладер Даурбекова Зина, иштта кхы дукха дукха бараш. Шоашкара масал эца мегаргдолаш ба уж. Цар дерригa дIалу коммунизм хьалъяра, Даьхе йIаьхий яра.

ДIахо докладчика дийцар республика городашкарчен юрташкарчен цхьаболча наха леладеча харцахьарча гIулакхех. Царех цхьабараштa йиъенная СССР Конституце дIара «СССР-е къахьегалга могаргдолаш волча хIара гражданина декхари сийлен гIулакхи» хиларах йола положени. Къахьега могаргдола беррига баха нах бац общественни производстве болх беш. Къаьстта во латт гIулакх Урус-Мартановски, Шалински, Малгобекски районашка. КIезига кагирхой бац заводашкеи гIишлошъечен балха боаццаш г. Грозне а.

Из иштта доллаше а республика дукхача предприятешка тоъаш бац болхлой. Масала, Шалински районе дукха болхлой эш гIишлошъеча Аргунски комплексе. Болхлой тоъац Назрановски трикотажни фабрике, Надтеречни Наурскии районий комсаш лелаеча боахамашка.

Цуниа дийза вIалла а ла мегаргдолаш дац, кхашкара балхаш сихденнача хана республикера «шабашка» яккха моттигера дукха баха нах дIаахар. Кхы а вогIа, да цар шоашта дешара тIера а доахаш бераш кхувлар.

ДукхагIа йолча хана «шабашникаш» нIабахкхача гурахьа денз бIаьсти яллалца балха хилац, сакъердаш лел. ХIаьта дерригa зулам цох доал.

Республике дIададалнза да социалистически доалахье лечкъаяр. общественни лаьтташ дIалувцилга. 1973 шера гучаяьккхай лаьттан законодательство толхадаь ворхI эзар совгIа моттиг. Колхозашкеи совхозашкеи юха дIаденнад 1500 гектар лаьтта. Закон телхадераш тIаIазар ца деш бита йиш яц. Халахете а, къахьегамхой депутатий дукхача юртарча Советий исполкомаша либерально къестаду уж санна дола гIулакхаш.

Болаш ба вай республике дер дайна лелараш. Цхьайолча районашка чурча гIулакхий органаша, уж балха бахийтара пе дезар даьчул тIехьагIа тIахьожам лоаттабац цар производстве болх мишта бу, кхы а керда нарушенеш цар йой хьожаш.

ЧIоагIа лоархIаме да моттигерча Советаша решени а яь балха хьожабаь нах кхетам луш хьалкхебарен царга хьнаре къахьегийтарен бола предприятейи стройкайи коллективай, общественни организацей лоархIам айбар. Райисполкомийн Советий массазарча комиссейн заседанешка предприятейн чурча органийн кулгалхой отчеташ увттае еза общественни производствана юкъе дакъа лацара къахьега могаргдола беррига баха нах юкъеозарах.

Нов. Бокова дIахо аьлар, мукъа мел йола къахьегама ресурсаш общественни производствана юкъеозилга Iалашде деза. Из дара эггара хьалха, республика хIама хьаду нийзаш дегIаахара темпаш айе еза, дукхагIа пайдане долча дIанийсде деза уж. Болхлой ца тоъача предприятешка наха чубаха цIеношеи культурно-бытовой объекташи хьалъяр тIехьадусалга дIадаккханза дaргдац. ШерагIа дегIайоалае еза моттигереи яйгеи промышленность, колхозийи совхозийи подсобни промыслаш. Къаьстта дукха болхлой эш бытовой гIулакхаш деча предприятешта. Иштта чIоагIа лоархIаме да боахамеи социально-культурнии гIишлош хьалъяра еш йола планировани тояр, къахьегама ресурсаех дикагIа пайда эцаргбола, беррига къахьега могаргдола нах болх беш хургбола гIулакх Iалашдергдола мероприятеш оттаелга а чакхйоахилга а.

Аланза далац, аьлар докладчика, уж дешаш вайнга массаза а хьакъал долаши къестаде дезача тайпареи къестадеш доацилга. Къахьегама ресурсаех пайда эцача, квалифицированни кадраш кийчъеча цхьайолча хана цIенхаштта гIалаташ дувлийт. Къахьегамхой депутатий Советаш, плановии статистически органаш, министерстваши ведомстваши, производственни объединеней кулгалхой кIоаргагIа анализ е декхарийла ба республика экономикеи культуреи дегIаяра процессашта. къахьегама ресурсаех пайда эцарца дувзаденна дешаш уттадара инициатива дукхагIа гойта еза цар. ЧIоагIа лоархIаме да укх шера чакхъяха еза мероприятеш белгалъелга а. ЛоархIаме да тIайоагIача пятилетке чакхдаха йиш хургйола дешаш оттадар а. Цу дерригe а дIадех кIоаргга уйла а яь решени яр.

Йоккхий тоpонаш хьаелл керла предприятеш хьалъяро йолчаона реконструкци яро. Цхьайолча районашка хьаелла еза промышленни предприятей филиалаш, масала, «Красный молот», «Электроприбор», кхыча заводий.

Юрташка шерагIа дегIайоалае еза моттигерчен, яйгачеи, кхачани промышленноста подсобни предприятеши промыслаши.

Юрта баха нах балха юкъе дукхагIа озара боккха лоархIам болаш хургa дIаювча хIамай структура хувцар. Мамогга дукхагIа дIаде деза тхьамка, комсаш, баьцалдараш, лоамашка мамогга дукхагIа дIайогIа еза сомий бешамаш, дегIадоалале деза хьайбаш леладелга. Ховш да, масала, тхьамка лелaдарах Ножай-Юртовски, Веденски, Советски санна йолча районашка общественни производствана юкъе ялх эзар гаргга саг оза вIаштIехьдаьннилга. ХIаьта тхьамка леладе йиш я Шалински, Сунженски, Гудермесски районий лоамаш долча даькъа тIа.

Къахьегама ресурсех бизза гIа пайда эцара дика хьалаш хьадел комсаш лeлaяга дIахо дегIадоаладаро. Эггара хьалха ца тоъаш болча болхлошца Iалашде деза Надтеречнии Наурскии районашкара комсаш лелаю боахамаш. Укхаза укх шера а тIехь эш кхо эзарел совгIа саг. Нагахь санна хиланза даргдоаца хьалаш хьадойя ужжал нах цу боахамашка бахка йиш я республика лоаман районашкара. Керда совхозаш яхка еза Малгобекскии Гудермесскии районашка. Кердача боахамашта беррига а кхы тIа эшаргва ткъо эзар совгIа саг.

ХIара денна дукхагIа гIирсаш хьалду юрташка. Цига тIа-тIа дукхагIа эш квалифицированни гIишловхой. Уж республике болаш ба. Балханара цар материальни безам болийтар, аккордно-премиальни мах къахьегамах балар, хиланза даргдоаца бытови хьалаш хьакхоллар мара хIама эшац. ХIаьта дукхагIбараш дIаьха сом даккха тIаьнарча моттигашка дIа а ца ухаш республика колхозашкеи совхозашкеи балха совцаргба.

Дукха цIенноаной, къахьегама инвалидаш общественни производствай заказаш цIатIа кхоачашде йиш йолаш ба. Укхаза геттара чIоагIа болх бе йиш я бытови гIулакхаш деча предприятеша. Комплексни приемни пунктай, цIеной, быта шерра сеть хьаяр оттадаь да мероприятеш тIа. Цар гаргарча хана дIадехаргда наха гIулакх дара юкъе хIара юрта 30-гара 50-нега кхоачаш нах юкъеоза. Республике гIолла уж хургва пхи эзар гаргга саг.

Къахьегама ресурсаех мамогга дукхагIа пайда эцаро дIадехаргда цу лоархIамеча гIулакхаца дувзаденна дукха дешаш къоастаделга. Тоабанза баргбац пассажирски автотранспорта болх, наха керда профессеш Iомаелга, царна чуIе цIеношхьалдар а культурно-бытови хьалаш хьакхоллилга а. ХIанз укх сахьате уж дешаш во къестадеш да. Масала, Грозне нах дIа-юха кхувлилга во вIаштIехьдаьккха да. Иштта во болх беш я Грозни районашца ювзаш долча наькъашка лела автотранспорт а. Во къестаю вайнга квалифицированни кадраш кийчъяра проблема а. Республике тоъаш бац трактористаш, гIишлошъераш, хIаьта дукхача районашка кхоачашъяц уж специальносташ Iомаеча профтехучилищашка кагирхой деша ахийтара задане.

Цхьайолча промышленни предприятешка, колхозашкеи совхозашкеи во кхоачашду социалистически къахьегама дисциплина хьалладареи чIоагIъяреи законаш. Прогулаша, балха тIехьависаро, балха хана малараш меларо вуг балха ха йоаярга, къахьегама овсарле лохъяларга, производственни процесс телхаярга. ГIишлошъеча толам мишта боаккхаргба нагахь санна гIишлошъеча Нохч-ГIалгIай управлене 1973 шера прогулаш ярах 30 эзар гаргга сага-ди дайна хилча?

Йовш йола балха ха кIезигъяра йоккха резерв я оборудовани сеца латтилга дIадаккхар, дукха къахьега дезачен гIоина долчеи балхашта механизаци яр, наха шоллагIеи кхоаллагIеи профессеш Iомаяр.

Дисциплина чIоагIъяра тIехьа лоаттабу къовсам чIоагIбеш, хIара болхлочунгара дукхагIа хьадехаш, аьлар докладчика, вай хилийта йиш яц болхлойн гIулакхерча наьхеи законии бокъонаш телхаеш, къахьегамах дола законодательство телхаеш йола моттигаш. Алхха 1973 шера балха юхаоттабарах еннача искех 60 процентал дукхагIа ираш тIанийцар халкъа судаша. Халахете а цу наха дIаденнача алапе дукхагIа дола дакъа предприятешкара даьккхад, законодательство телхадьрашкара а ца доакхаш. Из гIулакх дика латтац «Чечингсельстрой» тресте, хьун боахама управлене, цхьайолча колхозашка. Ерригача предприятешка, ерригача колхозашкеи совхозашкеи хьакхолла деза къахьегама кхерамзлен хьалаш, шоай специальностех нах Iомабелга тоаде деза, чIоагIа лелае еза кхерамзлен техника бокъонаши нормаши.

Дукха хIамаш де деза къахьегам, производство вIашагIйоллачара, къахьегамхошта бытови гIулакхаш дечара кхоачамбоацараш дIадаупра, йизза кхоачашъе еза коллективни договораш тIа оттаяь мероприятеш.

Наьха къахьегама хьинар айдаро, общественни производствана юкъеозаро гIо ду нахаца беш бола идейнокхетама болх лертIабаккхара. Цу хьакъехьа дукхагIа пайда эца беза болхлой собранеех, наха влияни еча кхыча формаех.

Къаьстта лоархIам болаш я болхлойн колхозахойн идейни кхетабара къахьегама коллектив. Укхаза къахьегама коллективе хьахул наьха моральни облик, хьалкхебу социалистически правопорядок лархIара безам. ЧIоагIа лоархIам болаш да хIара коллективе вIаши новкъостий болаш, харц ваьначунгара чIоагIа бехктокхам хьабехаш, закон телхаделга миччa бесса хилча а ловргдоаца хьалаш хьадар.

Къаьстта терко е езаш да кагирхой къахьегамца безам болаш хьалкхебара гIулакх. «Кагий нахи мехкарийи къахьегам лоархIаши безаши хьалкхебар, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева ВЛКСМ XVII съезде ше къамаьл деш, — массаза, хинна а хинпай йолаш а и Коммунистически парте еш йола лоархIаметIара йоакхой комсомола лоархIаметIарча декхарех цаIи. Из докхха пачхьалкхен дош да. Из нийса оттадар а чакхдаккхар а ловш я къахьегама коллективаш, общественни организацеш, школа, дезал. Из кхоач миллионаш болча наьха кхелашка. Кхы а дукхагIа — вай мехка тIехьале я».

Хьалкхуваш йоагIа тIехье къахьегамца безам болаш хьалкхеяра декхараш кхоачашдеча кIезига лоархIам болаш бац дезал, дай-ноаной. ЧIоагIа халахет цхьаболча даьшеи ноаношеи бераш къахьега ца Iомадар, балхах уж «лорабар». Иштта хьахул наьха къахьегамах ваха гIертара уйла, общественна пайда боалаш хьега къа ца лархIара уйла.

Республика промышлении предприятешка къахьегаш я къоначa болхлойн специалистийн йоккха отряд. Царех дукхагIбарий бокъонца йоакхо ю, шоай наставникаш ба. КIеанга къона болхлой хьалкхебаьбац «Красный молот» завода токара К. И. Циянова. Из ала йиш я В. И. Ленина цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача завода воккхагIча операторах Н. И. Ведерниковах, Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза механизировании звено звеньевойх Матаев Берсах, кхычарех. Цар къоначa ноахала дIалу шоай производственнии бахареи опыт, цу гIулакха кходац шоай низаш а ха а. Бакъда цхьайолча предприятешка кагийча нахага дIахьажац, халонаш духьал эттача цхьаь бут уж. Из де йиш яц.

Юххера а докладчика аьлар, дувцаш долча дешо чулоац дукха проблемаш. Гаргарча хана Лакхехьарча Совета Президиумои республика Министрий Советои, къахьегамхой депутатий моттигерча Советаша, министерстваша, ведомстваша, боахамий кулгалхоша отта а яь чакхъяха еза къахьега могаргдола нах общественни производствана юкъеозаргбола мероприятеш. Партийни организацеша, советски боахамеи органаша кхы а лакхагIа айде деза наьха къахьегамен политически хьинар, къахьегамах дола конституционни декхараш кхоачашделга тIеравала йиш йоаца закон а хинна республике вахача хIара сага дIаоттилга Iалашде деза.

Дийцача дешах пренеш хьайиллар республика Госплана председатела депутата Е. В. Брыксина. Къахьегама ресурсаех дикагIа а биззагIа а пайда эцара проблемаш вай мехка вахаро ше хьалхашка оттаяьй, аьлар цо. Уж чакхъяхар мехка экономически патенциал дIаяло дукхагIа хилийтара а советски наьха бахара хьал цахаддаш тоадара а тIаеозаяь вай парте Программен КПСС XXIV съезда решенеши толаме кхоачашъяра керттерча хьалех цаI да.

Вай республика я ца лаьрхIача яргIоаца демографически башхалонаш. Цар советски, планови, боахама органашта а къахьегама ресурсаех пайда эцара управлениe а къаьстта бехктокхам тIабулл нийса решенеш кийчъярай общественни производствана юкъе къахьега могаргдола нах юкъеозара практически мероприятеш оттаяран.

Статистика органий даннегIа, республике болх ца беш нах боллаше а, дукхача промышленни предприятешка, гIишлошъеча организацешка, совхозашка, коммунальни, транспортни предприятешка болхлой тоъац. Царех я «Грознефть» «Грознефтехимзаводы» яха объединенеш.

Уж дешаш къеста хIана дац? Эшаш ба бурильщикаш, слесараш, электрикаш, монтажникаш, машинисташ, каменщикаш, плотникаш, штукатураш, станочникаш, обувщикаш, швейникаш. Колхозашкеи совхозашкеи йолча техника тIа шин сменагIа болх бе кхы тIа а эшаш ва массехк эзар механизатор.

Баха нах балха юкъеозара проблема чехкагIа къоастаяра профтехучилищашка, тайп-тайпарча министерствайи ведомствайи дешара комбинаташка, курсашка шерра дIадахьа деза кадраш кийчъелга.

ХIанз планови органаш, министерстваши ведомстваши халкъа боахам дегIабоалабара гаргарча 15 шераи иттлагIча пятилеткаи план оттаеш я.

Юрта баха дукха нах, къаьстта кагирхой балхаца Iалашбе безилга дага а кхоаcаш лерхIаш да къахьегам дукха дIаахийта а безаш дукха материалаш хьакхахьа а ца езаш йола промышленноста электронни, радиотехнически доакъош, прибораш елгеи машинаш елгеи сихагIа дегIакхувла.

Цул тIехьагIа къамаьл дир «Октябрьнефть» НГДУ скважинашта капитальнии лаьттан кIалеи ремонт еча цеха бурильшика депутата В. Я. Кондратенкос. Вай республике бахача нахах дукхагIбараш промышленни предприятешка, колхозашка, совхозашка беркате болх беш ба. Бакъда болаш ба общественна пайдане болча къахьегамах къехкараш, кхычар чотах бахараш. Уж ба спекулянташ, тунеядцаш, прогульщикаш.

Ховш да республика промышленносте, юрта боахаме болхлой ца тоъалга. ХIаьта а дIаьхача сома тIаккхуваш республикана арахьа дIаух эзараш нах. ХIаьта мелаб къахьега могаргдола нах цхьаннахьа а болх ца беш. Болаш ба эхь а эздел а доаца тунеядцаш а. Уж вай общества гоама ба. Царца къахетам боацаш къовсам лоаттабе, чIоагIа наказани е, общества пайдане болча къахьегама юкъеоза беза.

Аз болх беча «Октябрьнефть» НГДУ массаза а болхлой тоъац. Тха предприяте кадраш дукха хувцалу. МалагIа бахьанаш да? Квартраш ца хилар, къахьегам во вIаштIехьбаккхар. Болх беча нах дIаккхувла телаш йола автобусаш каст-каста йох. Кхыкхе автобус лахалехьа 2—3 сахьат доаккх болхлоша хьежаш багIаш. Дукха сеца латт цементи цементировочни агрегаташи йоацаш. ХIаьта цемент ца хилча скважиннана капитальни ремонт миччa юлу. Иштта йов еза ха.

Дош лу къахьегама ресурсаех пайда эцара Министрий Совета управлене начальника депутата Д. П. Санькона. Цо анализ ю къахьега могаргдола нах мелаб, цIагIа а шоай боахамашка а болх беш мелаб хьахьоккхаш. Цо йоах республике дика демографически хьал эттад. 1959 шера денз баха нах дукхагIа хул. Алхха из бахьан къахьегама ресурсаех кхы а дикагIа пайда эцара къахьега могаргдола беррига нах общественни производствана юкъеозара дешаш цIенхаштта терко е езаш да. Из экономически, социальнии идеологически декхараш кхоачашдар, боахами культуреи хьаяра даькъера планаш кхоачашъяр цунца дийза йола лоархIамера проблема я.

Боккха болх бу Грозне нах балха ухийтачеи бахача нахага хоам бечеи бюрос. Укх шера 5 бетта бюро вепав кхо эзар гаргга саг, царех ши эзар гаргга балха дIанийсваьв. ХIанз бюрос гIулакх деш я городера 300 гаргга предприятии учреждении. Халахете а, Грозненски горисполкомо е еза йоакхо яц бюро балха хьалашта.

Трибуна тIа я Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза комбайнер депутат К. А. Дудуркаева.

Къахьегама дисциплина чIоагIъяра дешаш массаза а вай партеи правительстваи теркама хIал лаьттад. Йоккха терко ю цуна тха совхоза партийни организацe. Къаьсткъаьстача болхлоша дисциплина толхаяь моттигаш болхлой собранешка ювц оаха, аларп кIезигагIа долча балха вахийтар, преми ца луш витар, коммунальни цIеноош далара аргIа хуцар санна дола хIамаш лу.

ДIахо нов. Дудуркаевас аьлар:

— Тха совхоза яхашка хьадоалаш латт кя бола дика хьийкъа ялат. 5000 совгIа гектар чуэца еза. Аз дош денад айса 500 гектар хьакха а хьекха 100 эзар центнер ялат даккха.

Аз доккхал ду тха совхозе трактористаш, штурвальни, комбайнераш болаш дукха кхалнах хиларах. Боахамий кулгалхошка ала лов: майрагIа Iомабе кхалнах механизаторски специальносташ карагIерзае.

Тхо дага ца даьллача далаш, — йоах дIахо оратора, — кагирхоех цхьабараш цхьаннахьа а балха ца хилар, дер дайна леларо зуламга ма вугий. Шерра леладац вай наставничество. КIезига вIаштIехьдоах вай къахьегама ветеранашца вIашагIбетталулга, юртарча кагирхошта хиланза даргдоаца культурно-бытовой хьалаш хилийтац. Иштта, масала, тха Терски яхача юрта цхьа эзарнел совгIа саг ва, гарца дукха кагирхой а болаш. Бакъда кагийча нахаи мехкарашти сакъерда моттиг яц, йоацаш я клуб. Кхетадеш да цу хьалашка хала да кагирхой юрта совцабе.

Парте Назрановски районии комитето, аьлар КПСС райкома хьалхарча секретара С. М. Бекова дикка терко ю къахьегамхой района политически экономически вахаре хьинаре дакъа лацара дIахо а юкъеозара.

Цуниа дола тешал хилар хоржамашта хьалха тIанийца хинна социалистически декхараш районерча дукхагIча предприятей коллективаша кхоачашдаь хилар.

Районе хьалдеш да культурно-бытовой дукха гIирсаш. Шеръяьй торговии бытовой гIулакхаш деш йолеи сеть. Хьал а яь болх бе йолаеннай 100 тонна лаьрхIа холодильник, Крепосте, Пхьилекъонгий-Юрта, Сурхо тIа, Экажкъонгий-Юрта хьалъяьй тикаш, Назране быта цIа. Быта цIеноош хьалде доладаьд Экажкъонгий, Пхьилекъонгий Юрташка, ТIой-Юрта. ДIадахача шера хьалдаьд 97 квартира йола цIа, хьалде доладаьд 64 квартира йола шиъ 56 квартира йолеи цIеноош, трикотажни фабрике общежити, «Электроинструмент» заводе 70 квартира йола цIа.

Боккха болх баьб парте райкомо, юххьанцарча партийни организацеша промышленностеи юрта боахамеи нах балха дIанийсбеш, специалисташ кийчбеш. 1973 шера, укх шера 5 бетта районе балха дIанийсбьб 200 гаргга кагий нахи мехкарийи.

Бакъда долаш да тха цIенхаштта кхоачамбоацараши ца деш дисараши. БоагIача боарам тIа бац дер дайна лелараша лоаттабу къовсам. Дукха нах ух районера сезонни балхашка. Прогулаш ярах дукха балха ха йов района цхьайолча предприятешкеи организацешкеи.

Района предприятешка болх беш бола нах дукхагIа хилийтара гIулакх чакхдоаккхаш, аьлар оратора, тхона бакъахьа хет Дошлакъий-Юртеи Сурхо тIеи, керда производственни участкаш вIашагIъехкача, хIаране тIа 400—500 саг болх беш а хургволаш.

Сессе хиннараша теркам тIабахийта ладийгIар Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза механизировании звенои звеньевойс Б. Матаева даьча къамаьлага.

КПСС ЦК партега, советски халкъага даьча Кхайкарало, города Москва Бауманcки хоржамий округе харжархоша вIашагIкхийттача КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева даьча кIоаргга чулоацам болча къамаьло, аьлар цо, берригача къахьегамхой дог ураоттаду 1974 шера тIанийца социалистически декхараш кхоачаш а тIехкхоачаш а де. Укх шера тха звенос 200 гектара тIа хьажкIаш хьалкхею. Оаха деррига а ду 50 центнерал кIезигагIа йоацаш хIара гектара тIара фуалъяьха хьажкIаш яхара.

ДIахо нов. Матаева дийцар тIехьарча хана района къахьегамхой къахьегамеи политически хьинар айденна хиларах. Совхозашеи промышленни предприятешеи дукхагIа камаьхала йоалаш кхоачашду нислагIча пятилетке оттадаь декхараш. Белгала да тIехьарча шерашка районера дIауха нах кIезигбалар. Порядок оттаеш латт лаьтта леладеча, тунеядствана, спекуляцена, кхыча общественна духьаларча хIамашта духьалара къовсам чIоагIбаьб.

Бакъда тха районе а республике а цу хьакъехьа цIенхаштта кхоачамбоацараш да.

Республиканa арахьа дIаухача цхьаболча наха бехказа бала гIерташ тайп-тайпара бахьанаш лех, къахьегара эша хьалаш дац, алапи даккха моттиг яц, яхаш. Из бакъдац! 17 шу да аз совхозе хьажкIаш лелаю, бархI бер хьалкхеду. ТIехьарча хана бетта аз юкъера эца алапи 300 сомал совгIа да. Сога, производстве хьалха лаьтташ хиларца ехкай ГАЗ-24 «Волга» яха автомашина. Са къахьегама лакха мах баьб партеи правительствас. Сона еннай Ленина шиъ ордени Къахьегама Шеча Байракха ордени. Йиза бокъо йолаш ях аз, вай ираз воай бе доал. Вайна хьадаьд дика къахьегеи башха хоза дахеи хьалаш.

Ше къамаьл деш республика чурча гIулакхий министра депутата Н. И. Гуснина теркам тIабахийтар бокъонаш телхаерашца къовсам лоаттабара чурча гIулакхий органаша дакъа лацар тоъам болаш доацаш хилара. Ерригача партийни, советски, общественни организацей низаш вIашагIтоханза даргдац цу гIулакха.

Депутато критика ю Назрановски райисполкома. Мадахача шера районе гучабаьхаб итташ тунеядцаш, ХIаьта дукхагIбараш балха дIанийсбаьбац. Уголовни бехктокхаме цаI мара эзавац.

Цхьаккха а тунеядец гучаваьккхавац Грозненски, Гудермесски, Надтеречни, Назрановски, Урус-Мартановски, кхыча районий юрта Советаша.

Тунеядцаши пачхьалкхенна политически, моральнии материальнии зе ду. Къахьега безам я боацаш, уж гIерт атта сакъерда, зулам дара наькъ тIа бувл. Тунеядцаша хIамаш лечкъаю, тийша болх лелабу, дукхагIа хоатташ дола товараш дохкаш спекуляци ю. Цу дерригe а вай декхарийла ду тунеядцашцара къовсам мел ца беш, массаза а къахетам боацаш а лелабе.

Шалински райисполкома председатела Л. С. Сайдаева хоам бир 1973 шера районе болх ца беш бола бIаьш нах гучабаьхаб хиларах. Болх баргза баргбац аьнна дIахьийначул тIехьагIа царех дукхагIбараш балха эттар.

Райсовета исполкомо юрта Советашта хьалхадоах къахьега могаргдолча наха къахьегара конституционни декхараш кхоачашдарах дола дош цар шоай теркама юкъмоттиге лоаттаде дезалга.

Районе боккха болх бу общественни лаьтташ лорадеш. 1973 шера гучаяьннай бокъо йоацаш лаьтташ дIалийца итташ моттигаш. Уж лаьтташ хьа а даьха колхозашкеи совхозашкеи юха дIаденнад.

Болх булургболча берригача наха бе болх хилийтар духьа Белгатой юрта керда совхоз йилларах дола дош оттадир депутата. Цига лаьтташ бокъонца нийсдаь даьнна да, хий дехка сеть йолаш я. Цо йиш хулийтаргья шера 10 эзар тоннага кхаччалца баьцадаараш кхеде.

Курчалой юрта, депутата хетачох, хIамаш тега фабрика хьалъе мегаргья, юхе гIолла ядача юрташкарчен Курчалойрчен кхалнахага цига болх бе йиш хургйолаш. Овтарой юрта цIеноош доттеи тхов тIа екхеи курпишкаш ю завод хьалийча бекъахьа хургъяр, хIана аьлча Шаьларча хIанзарча кирпишкаш еча эIамигача цехо Овторой юртара кхухь лоабат.

Къамаьл де дош лу Грозненски хIамаш тегача производствай объединене швеяна-мотористкана депутата М. П. Ушакована. Тха коллективана хьалхашка, йоах цо, лоархIаме декхар латт — бахача наха эша дикеи хозеи баркъа кхоачам болаш хилийта. Хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдара гIулакха боккхача лоархIаме я шоай кулгаща бераштеи боккхагIбараштеи баркъаш хьадеш йола кадраш.

Тха коллективе болх бераш керттерча даькъе кхалнах ба. Халахете а, укх массехк шера вIаштта саггота болхлой эшаш я объединени. Объединене кулгалхоша Урус-Мартановски райисполкомагара новкъостал дийхар, хIаьта райисполкомо, тха декхар кхоачаш а деш, новкъостал дир балха боалабе эшшача боараме нах вIашагIтохара.

Цу цхьан хана гIулакхаш чакхдаьхад юрташка керда производстваш яхкара. ХIанз болх беш тха филиалаш я Шелковской станице, Новогрозне, Мужеча, Ведана. Цо йиш хилийтай тийга яь хIамаш дукхагIа арахеца а юрташка бахача нахах 1000 гаргга саг общественна пайдана болча балха юкъеоза а.

ХIамаш тегача производствай объединене филиалаш болх беш йолча юрташкарча Советий исполкомий уйла тIаерзайир депутато цар гIулакхаш царга кIоаргагIа теркал дайтара, болхлой коллективашта кхетам луча практически новкъостал дайтара.

Сессе ше даь къамаьл халкъа образоване дешашта хетадир республика просвещене министра депутата М. У. Умарова. Сийлахь-боккхача Октябрал тIехьагIа хьаьвча советски школах массане юкъарча къахьегама, политически аьнна цIи дIаяхай, аьлар цо.

Республика школашца утренникаш ду, пионераш гулбу, хаттарийн жопийн сайренаш ю, къахьегама ветеранашца вIашагIкхетараш хул, предприятешка, колхозашка, совхозашка экскурсеш ю. Республике шерра дегIаух дешархой производственни бригадаши звенноши, школьни лесничестваш. Укх деношка 316 дешархой производственни бригадашкеи звеношкеи, 27 школьни лесничествашка къахьегаш ва 24 эзар совгIа дешархо. Цар леладу 4300 гектар оаха лаьтташ, 2900 гектар хьу.

Халахете а, цхьайолча школашка профессе хаьржийтара тIаберзабаь беш бола болх дагадехача мара беш а профессе хьакъехьо тIагIоллара мара духтIаоккхаш а бац. Кагирхой цхьаболча даькъа сакхетам чу болхлой профессей хам бац. Дукхача даькъе школера производственнии дешари профессе харжара тIаберзабаь болхи моттигерча боахама доакъошта эшарашца бувзам болаш хилац.

ГIишлошъяра балхаш вIаштIехьдахара даькъерча цIенхашттарча кхоачамбоацарех дийцар ше къамаьл деш гIишлошъяра управлене СМУ-4 каменщикий бригада бригадира депутата Ш. Хаджиева. Iалаьмате дукха хьовзамаш ду тхона, аьлар цо, гIишлош хьалъяра планаш харцахьа уттаяро. Тха бригадо город Назране хьалъеча общежитех дувцаргда аз. Iалаьмате дукха гIалаташ да проектно-сметни документаце тIа, баь баьнна болх юха бе безаш хул. ХIаьта ха дIа ма йодий, дIадодар алсам ма дувлий.

Дерригa а вIаштIехьа дац аьшкабетонни изделеш — лагIай кIийлеш, майдилгаш, лагIай йовкъаш тIаозара а. Шин сменагIа бу оаха болх, хIаьта тIаккхухьаш йола гIишлой материалаш цхьан сменагIа беча балха лаьрхIа мара яц, из бахьан долаш каст-каста сайца латта дезаш хул тха хьаде хIама а доацаш.

ГIулакха чIоаггIа новкъарле ю транспорто болх во баро. Грузовой автомашинашца 35—40 километр гаьнара кхувл нах балха.

Тха гIишлошъяра управлене хала юкъеяхь Н. Злобина метода гIа беча балхе прогрессиви метод. Цо лохьо балхий темпаш, цар дикал эшаю.

Безаме а дог тохаденна а дийцар г. Грознерча кагирхоех комсомола горкома инструктора депутата К. О. Дзауровас. Комсомольски организаце керттера лостам ба кагирхошта коммунистически кхетам балар, кагийча нахеи мехкарашеи халкъа боахама дерригa доакъош дегIадоаладара лоархIамегIара декхараш кхоачашдеча хьинаре, творчески дакъа лоацилга Iалашдар, аьлар депутата.

ВЛКСМ Грозненски горкомо чIоаггIа уйла тIайохийт ерригача къахьегача коллективо кийчъяьча творчески планийн тIанийцача декхарийн ларда тIа шин сакхетамагIа хIара къоначa болхлочо социалистически яхье дакъа лацара, хIара къоначa болхлочун декхараш хьадда цун опытон говзалон, профессе башхалоно, къахьегама хьалаша маяххара хилийтара.

Комсомола комитеташа чIоаггIа болх бу кагирхой технически прогресс бахьан долаш лоаттабеча къовсама юкъеозара. Цига дакъа лацара толашагIа йола форма я «Пятилеткана — къонабарий хьинаре къахьегам, говзал, керда лохараш» яха патриотически болам. ХIанз городе цу болама юкъебахаб 17 эзар къона болхлойи специалисташи.

КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара депутата А. Д. Кагерманова сессе дакъа лоацарашка хоам бир, района кхашкарчеи фермашкарчеи къахьегамхоша укх деношка шерра хьинаре болх дIаболабаь хиларах.

Цул тIехьагIа депутата аьлар, дувцаш дола дош Урус-Мартановски района къаьстта боккха лоархIам болаш да. Совхозий, предприятей, учрежденей производственни торонаша йиш хилийтац болх булургболча нахах ахенешта мара болх бала. ТоъaЛ дукха нах ба город Грозне а республикерча кхыча районий а предприятешка балхаш деш. ХIаьта а, дукха нах ба общественна пайдана болча къахьегама юкъа дакъа ца лоацаш. Партийни организацеша, моттигерча Советаша боккха болх чакхбаьккхаб шоай доалахьара боахам сов шербарца йола бахача наьха уйла юхатохара. Сов дола лаьтташ хьадаьхад. Ер шу хьадоладелча денз эзар совгIа саг балха вахийтав района предприятешкеи Грознеи.

Депутата дувц района экономика дегIайоалаяза, промышленнии гIишлошъюн организацеш хьалъянза ярг ца хиларах, тIаккха, йоах цо, бахача наха хьабе болх хилийтара проблема къоастаюлургъяр.

Укх шера 16 июне СССР Лакхехьарча Совете хиннача хоржамех, аьлар ше къамаьл деш Малгобекски горисполкома председатела депутата К. Т. Яндиева, керда доккха тешал хилар вай общество социально-политически гIулакхашта моакъаз санна кхотаенна хилара. Даккха бокъо а йолаш белгалдоаккх вай, советски демократи лоарзагIа ца йоалаш дегIаухаш хилар, пачхьалкхен вахаре къахьегамхой депутатий Советий лоархIам тIа-тIа лакхлуш хилар.

ЧIоагI а лу, шер а лу город МагIалбикен районеи экономика, йоахар дIахо депутата. Укх тIеххьарча шерашка горбыткомбинате хьайийллай керда цехаш, болх бе йолаеннай керамически хIамаш ю цех. Маькх еча заводе болх бе йолаялийтай корта бохош доаца малараш ду цех. «Ингушский» совхозе 100 гектар дукхагIа дIаюь шекара свекла. Цу дерригача хIамаша новкъостал даьд общественни производстве балха боаца, къахьегалургдолаш бола районера нах дикка кIезигбе.

Дукхачa кхалнахага сезонни балхаш дулургдар, йоахар депутата, цхьабакъда цар уж де торо яц, хIана аьлча районе тоъац деша даха ха йоацача берашта лаьрхIа учрежденеш.

Районе гIишлошъю управлении йилларах дола дош оттадир нов. Яндиева.

Къона квалифицированни кадраш кийчъяра боккха болх бу республикерча профессионально-технически училищай педагогически коллективаша.

Сессе цу хьакъехьа дийцар Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета профтехобразоване управлене начальника А. Е. Кучерова. 1973 шера специалисташ кийчбара план 103 процент кхоачашъяьй. Арахийцав 10,2 эзар квалифицированни болхло.

Республика профтехучилищашка нислагIча пятилетке кийчбе лаьрхIад 49 эзарнел кIезигагIа боаца, 80 профессе тIа бола специалисташ. Болхлой кийчон боарам белгалбоаш педагогически коллективаша хьегача къица баьнна ца Iеш, заводаша, гIишлоша, совхозаша, колхозаша, общественни организацеша профтеучилищай еча йоакхонца а. Халахете а цу тайпара йоакхо яц цхьайолча предприятешеи ведомствашеи. Масала, «Грознефтехимзаводы» яхача объединене укх массехк шера къоастадац ГПТУ-28 комплекс хьалъярах дола дош. «Красный молот» заводо — ГПТУ-3 дешара корпус хьатIаярах дола дош.

Укх сессе Iалаьмате лоархIаме дош гIоттадаьд, аьлар Грозненски трамвая управлене эксплуатаце депо начальника заместитела депутата Л. А. Осмоловскаяс. Республике кIезига бац общественни къахьегам тIа боаца нах. Цу цхьан хана промышленносте, гIишлошъеча, транспорте болхлой тоъаш бац. КъахьегалургIолаш бола нах производствана юкъеозара новкъостал деш долча бахьанех цаI да бахача наха ду бытовойи коммунальни гIулакхаш тоадар. Цу гIулакха кIезигача лоархIаме бац пассажирски транспорта болх.

Гор. Грознерча электротранспорта балхах лаьца дувца безам ба са. Беррига пассажираш дIа-юха кхувлилга вIаштIехьдалац трамвая. Къаьстта чIоагIа тIа холу из «пик» сахьаташка, беррига болхлойн гIулакхера нахи мадарра аьлча цхьон сахьата балха дIакхоачабе безача хана.

Тайп-тайпарча предприятешка бе-беча ханашка балха дIадоладара гIулакх лертIадаккха деза горисполкомо, мехкарча дукхкача городашка из деш махкилара, хьаккайкадир депутата.

КПСС Ножай-Юртовски райкома хьалхарча секретара депутата В. А. Янгульбаева хьакхайкадир, дувцаш дола дош боккхача лоархIаме хилар, хIана аьлча къахьегама ресурсех пайда эцара даькъе цIенхаштта кхоачамбоацараш да республике, аьнна. Ахчаш даха республикера дIа хIанз а дукха нах ух сезонни балхаш де, цхьаболча тоъал дукхачa колхозхоша кхоачашдац шоашта оттадаь къахьегама деноош. Общественна пайдана болх ба вIалла безам боацараш а, общественна духьалара зуламеча вахара никъ лелабераш а болаш ба.

Дукхачарна дагайоагIа лоаман районашка баха къахьегалургдола нах балхаш тIа бахийтара проблема геттара ира лаьтта ха. ХIанз кхы тайпа да гIулакхаш. 1966 шера денз дукхачa лаьттанка тхьамка кхеде болабеннаб районе. ХIанз 7-эза дукхагIа хиннад тхьамка дIадув лаьтташ. Цуига хьежжа кIезигбеннаб общественни производстве болх беш боаца нах. Тхьамко йиш хилийтай болх булургбола нах общественни производствана юкъеозара проблема къоастае меттел, колхозий экономика айяра, чIоагIъяра, колхозхой къахьегамах тела мах лакхбара, бытовой хьалаш тоадара проблема къоастае а. Колхозий ахчан доходаш 4,2-эза дукхагIа хиннай, къахьегамах тела мах — 3-эза.

Вай сагот ца де йиш яц, цхьайолча советски общественни организацеша, предприятей, гIишлоний, колхозий, совхозий кулгалхоша общественна пайдана къахьегама тIера бувла нах балхаш тIа дIанийсбарай кхетабарай еш йола уйла лаьгIъалийта дола гIулакх, аьлар республика юстице министра депутата И. А. Албастова. Царна духьала бизза пайда эцац граждански бахкача моттиге общественни воздействи яра средствах, къахьегамхой коллективайн общественностен влиянех.

Зуламе гIулакхаш леладу моттигаш массане а бехка аргдола хьал оттадаьдац. Укх тIеххьарча шин шера республикерча судашка тунеядий деш дувцача хана цхьаь цхьан общественни обвинитела къамаьл даьдац, судахоша хIара деша судашка дакъа лаца шоай викалаш бахийта коллективай бокъо хиларах уж лаьрхIа дIакхетаь хиннаяле а. Цу вIаштIехьдоацача гIулакхо тешал ду, пачхьалкхен лоархIамера дешаш къоастаяра цхьайолча коллективашa терко ца еш хилара а общественна духьаларча гIулакхаша къовсам лоаттабе беррига нах сарцагIбоахаш советски, административни, боахама органаша кхоачам болаш болх ца беш хилара а.

Сессе къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара депутата С. С. Апряткина.

Дийцача дешаех лаьца шерра соцам тIанийцар.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI, 29 июнь, 1974 шу.

КЪОНАЛА ЦІЕЙ

Кхоана Ленински комсомоло, мехка берригача кагийча нахен мехкарашен белгалдоаккхаргда советски кагирхой Ди.

ХІанзара шіей ше къаьстта да. Из хул комсомола сийлахьйоккха Владимир Ильич Ленина цІи лелаю 50 шу дуза ди — 12 июль гаргаэттача хана. Из исторически ди белгалдаккхара къахьегама хьинар айдаьд кагирхой.

1974 шу къаьстта бехктокхаме шу да. Ший бахьан доацаш дац вай цунах нийсалгІча пятилетка къоастамбеш дола шу да ала. Из белгалдаьннад Нохч-ГІалгІайчен кагирхой социалистически яхь шерра яржарца, цар къахьегама хьинар лакхдаларца.

ХІаьта из шу комсомола историна юкъедахал ВЛКСМ XVII-гІа съезд хинна шу хиларах тарра исторически лоархІам а болаш.

Дас баьккха довца санна хетаа тІаьйцар-комсомоло ший съездага КПСС Центральни Комитето дайта моаршал, хІаьта цу съезде КПСС ЦК Генеральни секретара йовкъоста Л. И. Брежнева даь къамаьл—дас беш бола хьехам а хеташ. Уж документаш де дезачун программа а лерхІаш хьатІаьйцар мехка комсомольцашен берригача кагирхошен.

Кагирхой дега ди отт шу нийса юкъе кхаьчача гІолла, ях бетта карагІдаьнначун итогаш еча хана, де дезачун а деза дисачун а цІенхаштта уйла е езача хана.

Республике шерра баьржаб «Пятилеткана — кагирхой хьинаре къахьегам, говзал, кердадар дахар» яха болам. Цунна юкъе дакъалоацаш ва 80 эзар совгІа къона къахьегамхо. ХІара денна хьакхоач кагирхоша йоахача къахьегама коталонех, керда дІадоладаьрех, цар инициативах дола керда хоамаш.

30 эзар эІамсаго йоІои хакел хьалха кхоачашъяьй ах шера план. 200 совгІа саг иттлагІча пятилетка чотах къахьегаш ва.

Социалистически яхье хьалхалатт комсомола XVII-ча съезда делегаташ — Ножай-Юрта района Шерипов Асланбека цІерагІча колхоза тхьамка кхедеча комсомольций кагирхой коллектива бригадир, Къахьегама ЦІеча Байракха орден лелаю Илманова Малика. Карабулакски химически реагентий завода воккхагІвола аппаратчик, Къахьегама ЦІеча Байракха ордена кавалер, СССР Лакхехьарча Совета депутат Петр Храмов, Грозненски швейно-производственни объединене швея-мотористка Молочкова Наташа.

Доккхий къахьегама толамаш доах производства эггара а бехктокхамерча участкашка къахьегаш йолча комсомольций-кагирхой коллективаша.

12 коллектив я 1976 шера чотах болх беш. Царех дикагІъярех я МагІалбика бурув деттача управлене Плиев Махьмад-Сали, Шаьла района «Джалка» совхоза Социалистически Къахьегама Турпал Саидов Бауди. № 7 йолча треста гІишлошъеча механизированни управлене Владимир Никонов керте латта коллективаш, кхыраш.

«Пятилетка — диъ шера!», «Улув цхьаккха а тІехьавусар воацаш!», «Тахан новатора рубеж — кхоана коллектива норма!» яха лозунгаш республика хьинаре къахьегача кагийча наьхен мехкарийн, комсомола В. И. Ленина цІи енна 50 шу дизара сийна Ерригсоюзни къахьегама вахте айттача кагирхой девизаш а хинна дІааиттад.

Хадданза балха тІа хьахулаш да кердадараш. Хьаллаца а дІадоаржаде а доагІаш да «Буруиный» совхоза эггара а тІехьаюсаш хинна бригада хьалхалаттаращца нийсъеш тІехьакхеергья аз аьнна из бригада яхье хьийхара Шелковской района Менжинске цІерагІча колхоза комсаш кхееча бригада бригадира СССР Лакхехьарча Совета депутата комсомолкас Арджинт Клавде дІадоладаь гІулакх.

ХІанз къаьстта бехктокхамеха я юртарча кагирхошта. Республика кхашка ялат чуэца доладаьд. Шеко яц 1974 шера ялат чуэца эттача социалистически яхье цар сийленца къахьегархиларах.

Халкъа боахама планаш кхоачашъеча юкъе дакъа лоацаш хиларо кагийча нахаген мехкарашкен йиш хулийт шоай говзал, къахьегам безара уйла гучаяккха, вахаре йола шоай моттиг хьалаха.

Бакъда кердадар гучалаккхара, карагІдаьиначул тІехдар хьадара хадданза хІама де Іомавала, керда знанеш караерзае еза.

Кагирхой идейни кийчбара, чІоагІбара боккха лоархІам болаш да комсомольски политически дешар. Республика комсомольски организацешка хиннача политически дешара 412 кружоке дешаш хилар 12 эзар къона къахьегамхо. Кагирхой политически дешар эффективни хилийтара чІоагІа новкъостал дир «КПСС XXIV-ча съезда решенеш кхоачашъе!» яхача Еррисоюзни ленински зачето.

ДІадахача дешара шера дешавагІача 2000 совгІа волча сага коммунистически къахьегама цІи елар, 700 эІамсаги йоІи комсомоле дІаийцар, хІаьта 120 комсомолец КПСС мутІарашка вала могавир.

Вай кагирхошта массанена ший тайпара да цІей. Къонача къахьегамхоша доккхал ду шоаш деча хьинареча гІулакхех. Студентий дІайолалу кхоалагІа къахьегама семестр — 1700 къона гІишлонхо наькъа аравала кийчлуш ва.

Школа йистейоаккхарашта советски кагирхой цІей доккхача вахаре бовла ди да. 8—10 класс йистеяьккхача 50 эзар совгІа волча саго пхелагІча пятилетка диълагІча шера къахьегаргда «Са къахьегам а юкъебода са республика къахьегама!» яхача лозунгаца.

Грозненски тарнизона къоначa бІухоша шоай цІей белгалдоакх тІема говзал Іомаяреи политически сакхетам лакхбареи даькъе толамаш дахарца.

КПСС Центральни Комитето ВЛКСМ XVII-ча съездага ше дайтача моаршал тІа белгалдаьккхар вай башха дикача кагирхоша шоаш ленински вахкеташта. Коммунистически парте гІулакха тешаме хилар бакъдергхиларах, пятилетка диълагІча шера хьинаре къахьегаргхиларах, геттара дика дешаргхиларах ше чІоагІа тешилга.

ВЛКСМ XVII-ча съезда решенеш, парте даь наказ хІара комсомольца, хІара эІамсага, хІара йоІа йола задани я. Из да геттара дика къахьега а деша а деза яхилга, коммунизм хьалъеча хьалхарча мугІарашка латта веза, коммунисташ, бокъонца бола патриоташ-интернационалисташ хила беза яхилга.

А. МИТРОФАНОВ,
ВЛКСМ Нохч-ГІалгІай обкома секретарь.

Ший болх безаш

ГІар-тата айдаь болх беш я станок, хьувззаш дІа-хьа ух аьшка шолхаш. Цу станока тІа болх бер ва производстве хьалхе лелаечарах цаІ, «Автоспецоборудование» Грозненски опытно-экспериментальни завода № 3 йолча механосборочни цеха механически участка кхоалагІча разряда токарь Салов Анатолий.

Диъ шу да цо цу барттайначa коллективе болх бу. Доккхийн чоалханен декхараш да нийсалгІча пятилетка диълагІча, укх къоастамбеча шера коллективо кхоачашде дезараш. Беттагара беттага тІехкхоачашъю цо производственни заданеш. Цу юкъе шийгара доагІаш дола дакъа хьу токара Салов Анатоле а. Цон цун новкъосташен кхетаду хьаеш йола продукци дика хилар царех шоасх тийша долга. ХІаьта заказаш чоалхане да. Дукха продукци дІайохьийт цар доазол арахьа. Укхаза хьаю 40 тонн йолча пресса, тайп-тайпарча маркаех йолча подъемникашта, 2,5 тонн йолча домкрата эша оатхалаш.

Советски Эскара мугІарашка гІулакх де вахалехьа шоллагІча разрядах болх беш вар Салов Анатолий. Бакъда, ше цигара цІа ма венге а, ший балха говзал лакхъе лаьрхІар эІамсаго. Массехк шу даьккхар цо тІагІертта болх беш, боккхагІбарашкара опыт хьаІомаеш, цар хьехамаш хьаийдеш, ший дешара кхетам лакхбеш. Къаьстта а чІоагІа новкъостал дир цунна производства ветерано, башха дикача токара Мусаев Авалус, хІаьта иштта Моськин Виктора а.

Ха дІа ме йода дикагІа караерзавир говзал. Къонача токара Салов Анатоле балхах дувца баьлар новкъостий. Цун сменщика, къонача коммуниста Федосеев Александра аьлар цунга бригадни методах болх бича бакъахьа ба вай, аьнна. Вешта аьлча, из да хьадер а хьадоаккхар а юкъа хилар. Анатолий раьза хилар новкъосто яхачоа. Цу хана денз бригадни методах болх бу токараша.

Бакъда, харц хургдар, царех хІаране бехктокхам лакхбенабац аьлча. Ховш ма дий, плани декхараши цар юкъа долга. Долче, хІаране къахьега деза воккхарел тІехьа ца вусаш. Из дика кхетаду новкъосташа. ХІаравар гІерт ший смении норма дикка тІехкхоачашъе. Юкъера лаьрхІача шоай сменах йола нормаш цар кхоачашъю 130 процент, хІаьта хьаеш йола продукци тІехдика я.

Механически участка болхлоша лоархІаши сий деши саг ва Анатолий. Из ва коммунистически къахьегама ударник. Цунна дуккхаза а еннай Сийлен грамоташ, ахчан премеш. ХІаьта соахка дика къахьегар бахьан долаш Анатолена елар «1973 шера социалистически яхье котваьнинар» яха значок.

Иштта ва производстве хьалха латтачарех цаІ, кхоалагІа разряд йола къона токарь А. Салов.

А. УСМАЕВ.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

МагІалбика бурув деттача балхий управлене дикагІчарех лоархІаш я Попхадзе Гурами керте латта комсомольско-кагирхой бригада. КПСС ЦК партега, советски халкъага даьча Кхайкарала шоаш кхо ца беш къахьегарца жоп далара, 1974 шера план кхоачаш а тІехкхоачаш а яра тІехьа социалистически яхь йоаржаяра республика берригa бурувдеттараш тІакхьийхар из я. ХІаьта цу яхьа девиз «махулла кІезигагІа хІама дІа а дохийташ продукци дукхагІен дикагІен яхихар» я.

ХІанз Попхадзе бригада № 926 буровой тІа бурув тохаш я. Цо толамца кхоачашъйир дІадахача шера план, укх шера план тІехкхоачашъеш хьайоагІа из.

Комсомола В. И. Ленина цІи лелаю 50 шу дизара ден сийна къахьегама вахте этта ший толамаш совдоахаш я бригада, укх деношка бетта план кхоачашъяь ярагья из. Цу бригада дуккхача членашта из буровой цар къахьегама биографе шоллагІа а кхоалагІа а я. Цунца дувзаденна да цар шоай балхах дика на йоалаш хилар а.

Бурув тохара бетта план 260 метр хиннача 657 метр хилар. Къахьегаме хьокхаш тел опыт йолча бурувдеттаьаша Я. Н. Мусаева, М. И. Алиева, Н. Л. Бычкова. Царел тІехьабисац кагирхой а. Уж ба бурувдеттарий гІончаш Цечоев Муса, Картоев Висан-Гири, Нетиачев Владимир, вожарий Доланов-гІар, и. кх.

№ 926 йола буровой ерига а 5100 метр кІоарга яниха езаш я. ХІаьта 27 июнь тІакхоачаш яьникар 4090 метр я.

Шеко яц Попхадзе Гураме бригадас ше 1974 шера план 5 декабрь тІакхоачаш чакхйоакхаргья аьнна тІаийца социалистически декхар кхоачашдергхиларах.

В. МАРЗИЕВ.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа): бурувдеттарий гІончаш Горіденов Анатолийи Балаев Бекхани.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Юбилейни пятилетка чотах

Токарни станока тІа болх беш воал лакхача, диткъача дегІара эІамсаг. Йоккхача цехе болх беш бола нах 2 деш дола таташ а йо вІалла ца зувш санна хеталу. Еррига уйла тІаяхийтай цо ше хьокхаш нийсъеш йолча цхьан оатхала. Цун Іаьржа бІаргаш тесакаи цу оатхалан тІера далац. Дагадох хьоне: «ма атта а нийса а дІахьокх урсо из сома аьшк» аьле.

Из болх беш вар ва «Красный молот» завода 2 цеха токарь Карпов Коля. Дика вовз из эІамсаг цехе меттел заводе а. Из дІавайзав цо тІехдаьнна дика къахьегаш хиларах.

Самардийнахьа болх чакхбоалача хинна дІахьекха шаьръе езаш йола втулкаш яьхкар. Уж ца хилча яь йистеяха йиш йоацаш яцар мехкдаьтта насосаш. Уж йистеяхарга хьежа езаш яр кхоалагІа лех а. Шийга ца болх бе беза аьлча, дукхаьале ца еш кхоачашдир цо из бехктокхаме гІулакх.

— Иштта сиха а нийса а бе безаш болх нийслу тха цехе каст-каста, — йоах цеховой партийни организаце секретара Емельянов Борис Михайловича. — Цу тайпара хІама эттача массаза а накъавоал тхона Карпов. Цул совгІа, цо хьадеш дола хІама геттара дика, тешаме хул. Дикачун цІи яккха мел йоагІача хьоахаве воагІаш ва Карпов, — аьлар цо.

5 шу а дизаяц Николай цу заводе болх беш вола. Цу лоацача хана ший дика цІи хазийтай цо. Советски Эскаре гІулакх даь цІавеча вахар из цига балха. Цхьаккха балха говзал яцар цун. ДІатІахьежача цхьа беркате вола эІамсаг везавелар участка коллектива. Безаме тІаьйцар из.

— Сога хьава из, аз Іомавергва Коля, — аьлар ветерана токара Кузьмин Владимир Михайловича. Иштта къахьега волавелар Карпов. Воккхача саго шийна деш дола хьехар доаданзар Коляс, цкъа аьннар шозлагІа кердадаккха ца дезаш хьаэцар цо. Дукха ха ялалехь дІашаьрвелар балха. Безабелар цунна токара болх. ХІаьта къахьегара тІера вола комсомолец задани кхоачашъе а тІехкхоачашъе а волавелар.

БархІлагІа пятилетка чакхйоалаш заводе хьалхалаттача болхлоех а хинна дІаэттар Карпов, цун сурт каст-каста гора Сийлен доска тІа, дезача дийнахьа дикача болхлой цІи йоаккхача вувцар из. Цо хьаяь моллагІа а оатхал дуккхача шерашка болх беш хьабоагІача, йоккха опыт йолча болхлоша ечул вогІа хилацар.

Из къаьстта чІоагІа къахьега волавелар укх нийсалгІа пятилетке. Цхьаккха бутт дІабаххийтацар цо план а ше тІаьйнийца социалистически декхар а гаьнна тІехкхоачаш па деш.

ДІадахача хоадамбеча шера социалистически яхье доккхий толамаш дахарах Карповна елар «1973 шера ударник» яха ВЛКСМ ЦК значок.

Ер шу долалуш КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даьча Кхайкарало кхы а дикагІа болх бе дог урвоттадир токара. Доккха декхар тІаьйцар: нийсалгІа пятилетка укх шера йистеяккха дош делар. Карпова кІоаргга кхетадора боккхача бехктокхаме гІулакх ше дІадоладаьр долга. Цудухьа цо лехар болх сихагІен дикагІен бе йиш йола торонаш, уж кора а йоагІар цуьна.

Карпова шозлагІа хьакха езаш оттаяц станока тІа оатхал, махулла кІезигъю из хьокхаш йоаккха ха. Шаккха а лаха езаш хилац цун инструмент, цІена хул балха моттиг. ХІаьта балха хан минуташ йоаелга цуп вІалла а дац.

Шийй торонашка а хьежа, шийца дагаваьлар из: пятилетка Сийлахь-боккхача Даьхен тІем тІа фашисташ эшабаь Коталон ди тІакхоачаш чакхъяккха соцадир цо.

9 май тІакхоачаш нийслагІа пятилетка ше чакхъяккхарах рапорт делар Карпова. Иштта сийленца накъавахар комсомолец цу дезача денна.

Духхьал болх дика беш хиларах даьнадац цун сий. Нахаца Іимерза, безаме, ший дика а во а царца декъаш, эшшача оарцагІвала кийча волаш, шийна балха тІа гучадаьнна моллагІа а дикадар дІадовзийташ хиларах а даьннад цун сий. Цо хадданза новкъостал ду цехе балха баьхкача къоначa болхлошта, царна ца ховчох дІакхетабу, дІайовзийт ший балха опыт.

КІезига Іомабаьбац Карпова ше балха эттача хана денз къона болхлой. Говза болхлой а хинна дІааийттаб цо хьийха токараш Широков Александр, Камнев Иван, кхыбараш. ХІанз цо Іомавеш ва Мальцагов Хизар.

Селлара боккха болх беше а Карпова дицдалийтац ший образовани лакхъе езаш хилар а. Заводе балха воагІача хана 8 класс мара яьккхаяцар цо. ХІаьта хІанз цун юкъера образовани я. Цу тІа саца дагавац из. ДІахо а дешаргда аз, йоах цо.

Карпова доккха дакъа лоац цеха а завода а комсомольски вахара юкъе. Из цеха комсомольски бюро член ва, производственни сектора заведующи а ва.

— Цеха комсомольцийн кагирхойи идейни кхетам лакхбара чІоагІа къахьег Карпова, — йоах цеха комсомольски организаце секретара Анпилогова Нинас. — Цхьаккха а лоархІаме политически кампани дІайодац цо хьнцаре дакъа ца лоацаш. Иштта хилар комсомола XVII съезд хилча а СССР Лакхехьара Совет хоржача хана а.

— Са дег чу латт, — йоах Карпова, — ВЛКСМ XVII-ча съезде ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара Леонид Ильич Брежнева аьнна е дешаш: «Даьхе, парти теш къонача ноахалах, хІаьта вахаро а хьахьекхад моллагІа гІулакх, комсомолах тийша а тийша, майрра цунна тІадилла мегаргхиларах!».

Иштта да комсомольца Карпов Колай гІулакхаш а уйлаш а, иштта дІайоланьй цо юбилейни, итталагІа пятилетка.

Ю ЮСУПОВ.

ВАЙ ВАХАР ХОЗДЕЧОА—ШЕРРА НИКЪ

Вича денз саг валлалца цун вахарца массе а хана хулаш я обрядаш. Халкъа духовни вахарах дІакъаста йиш йоаца дакъа а хинна дІаэттай уж.

Вахаро гойттача тайпара, социалистически обрядаша атеистически декхараш кхоачашдарал совгІа наькъа коммунистически кхетам лакхбу, советски патриотизм чІоагІъю, коллективизм, доттагІал, кхыйола дика оамалаш совйоах.

Вай обрядий низ — уж къахьегамхой шоай лоІаме хьахулаш, халкъа дикагІйола оамалаши гІулакхаши чулоацаш, советски наьха вахарцен къахьегамцен ювзаенна хиларца ба. ХІара социалистически обряд хьадда мировоззренчески лостам болаш, идейни кхетам чІоагІбеш хила йоагІа. МоллагІа керда обряд вахаре чІоагІлу натахь санна из ваха вешаш, хьаштдолаш, кхетаеш, хьоабаьлеш хІара моттигерча халкъа башхалоний лоархІам беш хилча.

Сага шийй вахарерча обрядашта юкъе къаьстта боккха лоархІам болаш а, дуккхача хана денз хьадоагІаш хІанз а, эггара хозагІча тайпара чакхдоаккхаш а гІулакх да эІамсаго саг йоалаяр. Йоі маьре яхар. Нагахь санна цхьадола вахаре нийслу гІулакхаш —бер дар, керда паспорт хьаэцар, эскаре вахар, кхыдараш хІаране белгал ца доахаш а моттигаш нийслой, саг йоалаяр ший тайпара хоза белгал ца доаккхаш моттиг яц цхьанна а къама. Обрядех «халкъа са» лоархІе, из эггара хьалха доагІа керда дезал вІашагІкхетара. Кхы моллагІа гІулакх чакхдоаккхача моттигерчул шерагІа хьоалчагІа, деча юкъейоагІа халкъа творчество —иллеш, ашараш, халхараш, ловзараш, кхыдараш. ХІаьта хьоалчагІа дар — керда дезал вІашагІкхетар чакхдоала кхоалагІа дакъа мара дац. Цул хьалхагІа хул эІамсаги йоІи вІаши бовзар, пар барт бар. «Іаккха загсе дІаязбалар, цул тІехьагІа — хьоалчагІа.

Сона дувца лов оаха Сунженски районе мишта чакхдоакх регистраци яр, цу хьана денз хьадоагІаш хІанз а, эггара хозагІча тайпара чакхдоаккхаш а къехьа карагІдаьннача дикачох, дІахо де дезачох.

Укх шера районе 169 моттиг я саг йоалаяь. Царех торжественно загсе регистраци яь 40 я. ХІанз районе саг йоалаеш торжественно регистраци ю Ассиновски, Серноводски, Нестеровски, Троицки юртсоветашка, Карабулакски поселкови Совете.

Кердача тайпара торжественни хьалашка регистраци йир шоаш кердача дезале вІашагІкхеташ Мужеча бахача Хамхоева Розаси Гандаров Махьмадеи, Красно-Октябрьске бахача Аръяханова Зейбаси Белхароев Іаьласи. ЧІоагІа дог гІоздоаккхаш дар къона нускали мари цхьана шоай гаргарча нахаца, доттагІашца хилар. Цу тайпара регистраци яр чакхдоакх юртарча клубашка, культура цІеношка, дуккха нах вІашагІ а кхеташ. Из цІаккха а къоначарна дицлургдолаш пар вахаре дус.

Цхьабакъда, хеттача тайпара массаза вІаштІехьдалац тха керда дезал вІашагІкхетар торжественно белгалдаккха, Нохчийи гІалгІайн кагирхошта юкъе геттара кІезига хул торжественно регистраци еш моттигаш. ХІанад из иштта? ХьалхагІа хьоалчагІа дий, цул тІехьагІа пал-ниъ, цкъаза кхоъ бер хилча мара хІана яц цхьабараша загсе регистраци? Из да къамах болча цхьаболча кагирхой кхетам лоха хиларца, тха ворхІе даьй а регистраци йоацаш баьхаб аьнна хеташ, вешта аьлча Іадатеи шариІатеи законех баха ловш цхьабараш хиларца.

Царца шерра кхетама болх лелабу загсий, юртсоветий болхлоша. Цунах беркат а дсал. Мел хоза да шоаш цхьан дезале вІашагІкхетача хана колхозий юкъарча гІишлоний управлене шофера Костоев Ахьмадеи Орджоникидзевски станицерча № 3 йолча юкъерча школа пионервожате Халухаева Раисаэи цхьаккха бер а хилалехьа загсе регистраци яр!

ХІаьта а дуккха моттигаш я бераш а долаш цхьан баххашехь регистраци ца еш. Масала, кІаьнки йиІиги долаш цхьана бахаш ба Шадыжев Шабазгире Махьмада Хаматханова Іалаудина Азаи. Бакъда, регистраци е тугаш вац Шадыжев. ХІаьта из № 8 йолча СМУ начальник ва. Йоккха коллектив я цо кхетам луш кулгалде дезаш яр. Хаттар отт: малагІа кхетам бала йиш я цун, нагахь санна цо ше советски законаш телхадеш хилча?

Дуккха моттигаш я регистраци ца еш цхьан баьха а баьхе бераш хинначул тІехьагІа мари сесаги вІашагІкъасташ. Цунах боккха хьовзам хул. Бераш лаь ха тІайола тешал доацаш хул, хІаьта из дІалуча хена а наьна тайпан цІерах хул. Цу гІулакха вІалла сагота а хилац цхьабола берий даьй.

ЗАГС-а балха уж кхоачамбсацараш дуккха кІезигагІа хургдар советски законаш, социалистически вахара бокъонаш телхаераш лирача бехктокхаме оазаре, къаьстта кулгалдеча гІулакхаш тІа бараш. Цу гІулакха дукхагІа терко е йоагІа советски, комсомольски организацешка.

Цул совгІа саг йоалаяр, маьре яхар, бер дар торжественно белгалдоахараш дуккхагІча даькъе 18—25 шу дола кагирхой ба, царех дуккхабараш комсомольцаш а болаш. ХІаьта а уж тайпа торжественни моттигаш йолча кІезига хул ВЛКСМ райкома болхлой, юкъанцарча комсомольски организацей секретараш.

Керда советски обрядаш вай вахаре шерагІа йоаржаелга — партийни, советски, комсомольски, профсоюзни организацей, боахама, культура учрежденей, ерригача общественноста юкъара декхар да. Из кхоачашдеча дуккхалар кхоачашде вІаштІехьдаьннад тха Сунженски районе. Цхьабакъда, дІахо де дезар кхы а дукхагІа, лоархІамегІа, бехктокхамегІа да. Из кхета а деш вІаштІехьбаккха гІерт тхо из боккхача лоархІамера болх.

Н. ОМЕЛЬЧУК,
Сунженски райзагса заведующи.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

КПСС XXIV съезда НАЬКЪАГІА

Москверчен Улан-Баторерчен ханашта юкъера юкъ пхи сахьат да. 15 июне бийсанна Монгольски Халкъа Республика столицерча улицашка гІолла чакхвувлаш, лийлар со. ЦІеной дукхагІдола кораш лампеш йоагаш дар. Харжархошца вІашагІкхийттача хайа КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева деча къамаьлага ладувгІаш телевизорий экранашта хьалхашка багІар нах.

ЧІоагІа гІадбаха дувц монголаша Л. И. Брежнева даьча къамаьло шоашта дег чу йоссаяьча дикача уйлаех. Монгольски газеташа дІахо а йоашх цу къамаьла керттера разделаш — СССР-е лоархІамегІара социально-экономически декхараш кхоачашдеча доаха толамаш, дІахо йодача ханара планаш, КПСС XXIV-ча съезда хьаоттаь машара Программа ларрагІа кхоачашъяр.

Советски Союзен Монголен халкъий интернациональни цхьоагІо хиларах дувцар монгольски общественноста викалаша АПН корреспондентаца шоаш беседа еча хана.

МНР заслуженни артистка П. Уэвэлсурэн: Монгольски кхалнаха махеттарен кхетадеши да, СССР-о долла хІама да а ду, дерг а да вай бераштеи берий бераштен цІаккха а тІом бІарга ца байтара яха КПСС ЦК Генеральни секретара Леонид Ильич Брежнева дешаш. Кагирхой мохк ба Монголи. Бахача нахах 40 процент совгІа да тха бераши 16 шерага кхаччалца ха яьнна кхувш боагІараши. Царна маьрша кхоане Іалашъяр — тха керттера йоакхо. Са берригача даймехкахоша дег тІара баркал оал Советски Союза социалистически содружества дерригача мехкашца цхьана машари халкъий кхерамзлен Іалашъяра гІулакха юкъе цо лоаца доккха дакъа бахьан долаш.

Исторически Іилмай доктор, монгольски журналистий Союза секретарь Г. ДЭЛЭГ: Вахара дерригача доакъошка Советски Союза карагІдувла доккхий хІамаш — дунен социализмо керда толамаш коталонаши йоалаьргхиларах бола тешам.

Еррригача советски арахьарча политика генеральни никъ а хинна дІаэттай КПСС XXIV съездо тІаийца машара Программа. Массане юкъарча машарен кхерамзлени хІанзалца хьа цІаккха а хиннаш машаре дахара ленински принципашта даим тешаме йоле Советски Союз санна чІоагІа ког гІортолга. Цунна эггара дикагІдола тешал — укх деношка Москверча съездий Кремлевски Двореца трибунера хьахеза, дунен тІа дІахо а кхокхам кІаьдбара тІаерзаяь конструктивни предложенеш.

Улан-Баторски полиграфически комбината наборщица Л. Уэрэнбужид: Советски паччахьалкхено долла хІама ду къахьегача халкъа тІа-тІа дукхагІа эшараш бизза кхоачамбалла хилийтара. Коммунисташа-ленинцаша цІаккха а лаьгІ ца йолийташ уйла ю ерригача сферашка — дунен халкъашта юкъерча гІулакхий, экономика, Іилма, культура даькъе — вежарашха йолча социалистически пачахьалкхенашца леладу гІулакхаш дегІадоададара.

Укх шера ше хьакхайкаь 50 шу дизар белгалдоаккхаш йолча Монголе доккхий толамаш даьхад социализма лардаш хьалъеча эггара хьалха Советски Союзон кхыча социалистически мехкашен шоашта болча аьттон духьа доацаш новкъостал дар бахьан долаш. Укх тІехьарча итт шера СССР-о новкъостал а деш тханцига хьалъяьй 150 предприяти. Эрдэнт яха цІаста-молибден дсалла моттиг йолча хІанз цхьана хьалъеш латта предприяти, дуккха кхыйола лоархІаме объекташ. Цу дерригача хІамаша новкъостал ду монгольски халкъа вахара боарам хадданза лакхбара, Монголи индустриально-аграрни пачхьалкхе а яь дІаоттаяра.

Улан-Батор.

А. ЧЕРНЕЦКИЙ,
АПН соб. корр.

ОАКХАРИЙ ПЕРЕПИСЬ

Азе алхха ше цаІ мара йоацача Раджастхан яхача индийски штата юкъерча ломий заповеднике цу оакхараштa перепись йолаьй. ХьалхагІа массе метте хІана нийслац аьнна нийслора Инде ломаш. Каст-каста гуш хиннад уж Деле йистошка. ХІанз мехка маяхбузехьа — Даджастхана штата Гирски хьунашка мара дисадац уж оакхарий. Шоай фух долчарна юкъе эггара аьсалагІа лоархІаш да гирски ломаш. Наха наггахьа мара тІакхувсалац уж, кхыметтел туфисташка юххера шоай сурташ а доахийт цар.

Укх тІехьарча хана заповединкера ломаш тІа-тІа кІезиглуш латт. 1968 шера яьча переписага хьежача, 200 гаргга мара дисадац уж, уж а дукхагІча даькъе кхал ломаш да.

Дукха а бе-бе а я Инде фауна. Английски колонизатораш мехка чутоттабеннача хана цун хьунаши шаьра аренаши хьалйизза акха оакхарий дар. Колониальни эпсараша, чиновникаша, хІаьта иштта моттигерча вельможашен феодалашен дуккхача шерашка къизагІча тайпара хІалакдаьд оакхарий. Хьайбаш кІезигдаларa цхьаькха бахьан хилар хІанз мехка территорех 18 процент мара дІа ца лоацаш йола хьунаш кІезигьяларах.

Цхьан хана эггара массагІа дола оакхарий — гепардаш—хиннад Инде. ХІанз цар цІендаь фу хоададаьд. ТІа-тІа кІезиглуш доагІа цІокъаш. ДІаяхача бІаьшерене массехк итташ эзараш дар уж. ХІанз 5 эзар гаргга мара дисадац. ЦІенъенна хІана яьнаяц, аьнна дІаьннай носорогаш. Уж бІаргагургъяц Алссамерча Казирангски заповеднике мара. Уж наггахьа мара ца нийслуш дола хьайбаш 400 гаргга мара дисадац, чІоагІа дарбана я яхарах духхьал цун мерий дукъ тІа ягІа тІехк—муІ яккхар духьа, вожаш браконьераша йоаь дІаяьхай.

Фу хьадад индийски аренашка лийннача Іаьржача антилопий, лай тІа лелача леопардий, кашмирски манипурски сьарчий, акхача варий. ЦІи яьлча санна сиха йоаеш латт воатІагараш, текхаргаш, шулкъаш. Цар цІенех кхалнаьха тІоржигаш, кога гІирс, кхыйола хІамаш хьаю.

Кхы мел долча оакхаройл дикагІа дисад пиллаш. Цхьайолча штаташка хІанз а нийслу дІайийнача хІамашта цкъаза наьха санна доккха зедеш дола акхача пиллай Іулаш. Юкъ-юкъе хулча пиллай ярмаркашка жунглешкара эзараш уж Іалаьматаш кхувл чарахьаша. Цхьадолча акхача хьайбай тайпаш лорадара сихха чакхдаха гІулакхаш оттадаьд Инде правительства.

В. ОСИПОВ.
(ТАСС).

СЭВ яхача комплексни программа тІа белгал мадаккхара чІашагІтехад шоай низаш Чехословакеи ГДР. Хьалъеш латтача этиленопроводо вІашагІхоттаргъя Залужера (ЧССР) Чехословацко-советски доттагІала цІи лелаюи Белене (ГДР, Лейпциг яха округ) хьалъеш латтен предприятеш. ЧССР дІахо чакхдакхара советски мехкдаьттах Белене даьккхача этиленах цхьа дакъа дІаухаргда кердача магистралах.

СУРТА ТІА: Залужера комбинат.

ТАСС фотохроника.

Литературни оагIув

Хьамзат ОСМИЕВ.

КОЛХОЗА ПХЬОАЛЕ

Цхьан ханарча кIайча кхакха,
КIор мо, Iаьржа тIелг а уллаш,
Хьоцáр даьккха воаллар пхьар.
КIурзо юхь тIа жIакаш дийхка
БIегIнигах яь кий а туллаш
Цхьа кIаьнк лейси тувсаш вар.

Нажарга тIа ха а хоарцаш,
ЦIийденнача аьшка хаьшка
Гон етташ воал аьшка-пхьар.
ДехьагI кIаьнко туса лейси,
Ккайкор хиниа пехкаш санна,
Хапла-хала дувхьаш дар.

Доккха лоа дар аракъ уллаш,
Ира маьхий Iетташ санна,
Куьг-юхь мерцаш шийла яр.
Цу пхьоал ваьлла уж ши къонах,
ТIехьабисар кхераш санна,
ЙIайха бIаьсти кийчъеш вар.

●

Г. ГАГИЕВ.

Ага илли

Юрта тхьайсав ахархо,
ХьунагI тхьайсад кадай лийг.
Хьо а са воI, тхьагIаргIо,
ТхьагIаргIо, са маьлха сийг.

Тхьайсай сийна сигале,
Нана лаьтта тхьайса улл.
БIаргаш набара дIаьле —
Наб ер чехкагI воккха хул.

Наб еш, низах вузаргва,
Низ-м хьона чIоагIа эш:
КIант, хьа вата везаргва,
Лаьке дег чу лелаеш.
ХIаьта дег чу лелае
БIарчча Лаьке атта дий!
Турпал эш из лелае.
Хьоах-м турпал кург ма вий.

Турпал хургва хьоах, са воI,
Хьа дог поам чу детталу.
Сий—из поам чу дилла тоъ.
Денал — из Даьхено лу.

Хьа ши кулг, со царех теш,
Хургда беркатах диза,
Сигал седкъий дебадеш,
Лаьтта дебадеш зизаш.

Майра салте хургва хьоах,
Хургва гоьза ахархо.
Цудухь хьона бапташ доах
Даьхено зIанз тхьагIаргIо!

□ □

ЦхьоагIо

Саг — са байрахь,
Саг — са зиза.
Вах со, наха дог дийла...
Соца хилба уж массаза,
Царца хилва со дилла!
Уж — са малх ба,
БIайха пакха.
Цар са наькъа новца боах...
Нахах со ма валва цIаккха,
Уж ма балба цIаккха соах!

●

Т. АРЧАКОВ.

МА САТИЙНА Я ХЬО

Маьлха зIанараша хьийста,
Лаьтто наькхах бокхабаь,
Сом улл къоелабенна биза,
Гаьний ткъовронаш соттаяь.
Лорабеш гIа боах аз беша
Хьона хазар кхераш мо.
Бахь аз хьона дег тIара тешам.
Из кхеллаб са безамо.
Хьа кIажараш санна яьржа
Ткъовронаш са дегIах хьерч.
БIарг тIаэтта цIеча Iажа,
Со баьццарча кIуеса тIа керч.
ДогIо лувчабаь, бос баьнна,
Белабенна Iажаш къеж.
Бера санна дог гIоздаьнна.
Со безаме царга хьеж.
Бувхьаш хоз хьа ховха накха.
Сихденнача дега гарт,
Ма хета фу аргда наха —
Дагара дийца, бе вай барт.
Хьа дагарчох зирттал ховре,
ГIоза лувзаргбар аз ког.
Са ха йIаьхъе хьона ловре.
Делларгдар Iа дулха дог.

А. ВЕДЗИЖЕВ

ЦIАВАР

«ЦIИ ТОХАР» ЯХАЧА ПОВЕСТА ТIАРА ДАКЪА

НЕСИЙНА чIоагIа раьза бар Керам а Сиби а. Балхара ше чуеча цIагIа де мел дезар дора цо, ков цхьалха доахар. ЗIамига йолча хана денз цIоналга, лостамга Iомаьяр Наташа. Цун нана Зано цунна дагадоагIача хана массаза болх беш яр, цудухьа хургдар из, цхьанне хьалха цаккха па дезаш цIагIа де мел эшаш дар ше де ховш.

Керама цIагIа хIанзалца шийна яьза йIовхо яйзар Наташийна. Ше маьре ена Башир везаш хилар бахьан долаш хинна Iацар из. Укхаза берригаш безаме бар, цаI шоллагIчун йоакхо е гIерташ вар. ХIаьта Наташа укх цIагIа хьа а яь хьалкхийча санна тIайцар мар-дас а мар-нанас а.

Шаккха даь йIовхо яьза яцар Наташа. Цунна эшачунга Хамарза хьожаш вацар, хIаьта дас из хьаьста па хилар-м дувца эшаш а дацар. Из-м Наташийна хила дезий, а хацар. Бакъда цунна дагадоагIача хана дас цIагIа дов па доаккхаш ди-ши ди юкъеденна ха дагаягIацар цунна. Цудухьа дар цунна даьцара безам байза ца хилар. ЗIамига йолаш, тIехьагIа йоккха хилча шийн ханарча йиIигаша шоай даьй хоастабича, могабича тамаш йора цо. Шийн вар санна охца, цIимхара хила беза моттар цунна берригa дай.

— Къаракъ да масса долчоа бехке дар, — оалаo цунга шоаш шиъ пхьаь бисача Занос. — Къаракъах цIаккха дикахьар даьннадац.

Наташа кхетацар нанас яхачох. Да маланза цIаккха мича хул, тIаккха къаракъ сенна дувц. Нагахь къаракъ бахьан долаш из дале, ца а молаш дита мегаций из, аьнна хетар цунна.

Шаккха чаккхъяргьяц метта бийса хьаьда а хьаьда, шийна хIанзалца цаяйзача сердалонга кхаьчача санна, паргIата яьлар Наташа. Укх кердача дезалца яхар диллачул тIехьа. Вешта цхьа минот яханзар укхаза а дас цунна цIаккха хадаргбоапа бохам ба. Из дерига цо укхапах урдув даккхар бахьан долаш дар.

Наташийна хацар Хамарзас шийх урдона даьккха ахча Керамага юха малагIча цькъаца кхаьчад. Бакъда из цхьаккха шеко йолаш яцар цхьанне хьехар а даь шийн дас из юхадененна хиларах. Из-м башха а дацар, керттера дар ахча юхаденна хилар да. ХIанз шийн марах а, цун даьх-наьнах а эхь хеташ бIаргаш лечкъаде дезаргдац цун.

Тховсара чIоагIа сакъердаденна яр Наташа. Дийнахь, институте каьхаташ дIадахьийта ер почте яхача, цига шийн маьра пенси хьаэца ена Вазипат кхийтар цунах. Массаза шоашта лоалаха бахаш хинна Вазипат а цун мар Iаббас а дукха безар Наташийна.

— Ди дика хилда хьа, даьци, — моаршал хьаьттар цунга Наташас, массаза ше кхоабаш ма хиллара йоккхача сага цIи а кхоабаш.

Меража буххье дала бIаргсаьнаш нийс а даь, кIиръенна бIарахьежар цунна Вазипат.

— Ойя, дала дукха йоахае хьо, са йиIиг, — мархIа еллар цо Наташа. — Ма дика да хьо сох кхийтта. Пенси хьаэца укхаза еча дага а доацаш вешийн воIа яйта ер посылка а нийсъенна, чу мишта хьоргъя па ховш чIоагIа гIайгIа йолаш яр-кх со... — истола тIа латтача яьшкагахь кулг дIахьекхар цо. — Хьо-м дала ше нийсъяьяр сона, — дерзан долаш гуча а доахаш елаелар из. — ЗIамига йолаш денз ма венавий-те аьнна дагадехар цунна.

— Со цIагIара араяьлча денз яйнаяц.

— Ой-яй-яй, — раьза йоацаш корта лостабир Вазипата. — Бутт сов ха ма йий хьо маьре яха... Иззал ха мишта йоакхх йоIах бIарг ца тохаш.

Наташа-м ше а яр наьнах бIаргтоха безам болаш, вешта цунна ховра селла сиха лоаман наьха Iаьдалах из гуччахь дейиш йоацилга.

— Я эхь хеташ лела хургья.

— Из фу эхь да — кулг лостадир Вазипата, — наIар тIа я мегац, балха я мегац... Вешта из дацар со хьога ала яьллар-м... Хьайга кхаъ баькххача фу совгIат лургда Iаъ юхаяхар Наташа...

...Каст-каста ца кхеташ Наташийгахь дIахьожар мар-нана. ТIеххьарча хана, цIимхара йолаш-м цIаккха а яйнаяцар цунна из, вешта тховсара санна елаенна хилацар Наташа. Сиби-м раьза яр из иштта дог айденна йолаш, дале а цо ше хьадувццалца яхаш хIама хаттацар цо.

— Къавеннар вайрий хьона? — хьаьттар Сибе шен Наташеи поанал деш боахкаш, цо цхьа дикахетар даь, е аьнна дий-те нус селла гIоза хилар, аьнна хеташ. Сибена ховра Керам цхьанахь ваха воагIаш хилча, несийна, зIамига дена а доккха дена а, совгIат доацаш чу ца воагIилга. Наташийна эхь а хетар, дIа па эпа а гIертар.

йий хьо сона накъа йоалаш.

— Ер-м хала гIулакх дац,— посылка хьаэца дIатIайолаелар Наташа. — Хьайолле, — ер-м чукховчаергья вай, фуй хьох, даьци хьона яйтар? Хьона масса дика хиннав хьа вешийн воI. Вешта... Вешта со-м йигийта тиганзар Iа цунга, — елаелар Наташа.

Наташийга цIелг лостабир Вазийпата.

— Дукха хабар ма дувцалахь, — елакъежар из. — Хьо къайлах йоаллаш саг хиннай... Хьанна моттар хьо иштта маьре гIоргья аьнна, — юха а цIелг лостабир Вазипата.

ВАЗИПАТАЦА массаза чура-тIера яр Наташа. Бакъда уж тIеххьара дешаш цо аьлча эхь хийтта цIийелар из.

— Дика маьрел да, геттара а дика маьрел, — аьлар йоккхача саго Наташех кхийтача санна. — Керама дезаь массаза хиннаб наха безаш... Хьона нийсъенна моттиг сай йоIа нийсъелча а кхы дикагIа хетаргдацар... Далла хоастам ба, кхы хьа гIайгIа е па езаш хьа нана Зано паргIата яьнна... ХIа-а, Зано яйнайий хьона, селхан а тахан а?—хьаьттар Вазипата дага а доацаш.

Кхераелар Наташа. Фу хиннад-те аьнна хийтар цунна. Цунна ховра да цIагIа хилча цхьа халахетар доацаш соцаш воацилга. Из милице волга-м ховра Наташийна, вешта чу-

Еласлар Наташа.

— Iа яхха кхаъ лургба.

— Долче, укх деношка цIакхоач ше аьнна каьхат денад хьа вешийгара Бесланагара.

ГIадъяха кхоссаелар Наташа.

— Ой, даьци Вазипат, — мархIаеллар цо йоккха саг, — хьона-м массаза кора а доагIа сага тоам бергбола хIама... СовгIат хургда-кх хьона согара.

— Сона-м совгIат эшацар, — цIенхаштта йистхилар Вазипат. Тхоай воккхача сага пенси тоъар тхона-м... Со чIоагIа раьза я Заной кIеззига паргIата яла йиш хургйолаш... Цу Iовдала, Хамарзас, па юташ хьаь-кхера санна кхесташ лел-кх из миска.

Вазипата даь цIи яьккхача дега ирал Iеттача санна хеталелар Наташийна. Цунна-м шийна а ховра нанас дечох шоай цIа массаза хьаллатташ хиннилга.

— Йолле, хьаэца са посылка, — аьлар Вазипата ше цун даь цIи яккхар Наташийна новкъа хиннилга кхетадича санна. — Со накъа а яькка хьай балха гIоргья хьо.

ЦКЪА а шозза а да милицера чувенавий аьнна Вазипатага хатта дагаденадар Наташийна. Бакъда йоккхача сага из цавезилга ховра цунна, цудухьа хатта лоархIаянзар. Вазипат шоай коанаIарга дIакхаьчача, цо чуйола яххаше, цунна баркал а аьнна, балха бакъда Керама из юхе дита а тигацар. ТIеххьарча хана цунга дIа а Iаьма хIама алацар Наташас.

— Вайра, — йистхилар из.

— Мича вар из?

— Майдане пхьегIа тIа вагIар, се балхара чуйоагIаш кхыча боккхийча нахаца.

— ХIама-м яхацар цо? — Хаьттар Сибе, из хатта ца эшилга шийна ховшше. Ше ийца хилча а цига хьалургдацар Керама совгIат.

— ХIама аланзар... Со-м гаьннара цар сайра дика а йийша тIех а яьнна чуера.

— Бакъахь енай, — аьлар Сибе уж деташ укхаза доагIаш ца хилара уйла а ца еш.

Цхьа чIегилг яь чура хьа а яьккха дулх кхийхкадий хьежар Наташа.

— Нани, — мар-наьнага кодилг дIакховдабир цо. — дулх-м кхийхка даьннад. ХьалтIамаш хьае аз.

Дулхах цкъа а, шозза а цIелг Iеттар Сибе. ЗIамига чIегилг хьа а яьккха дIакхаьллар цо.

— Ер кхийхкад... Дулх дикка кхийхка ца хилча раьза хилац Керам .— Кодилгачура дулха чIегилг юха яь чу яхийтар цо.

— ХьалтIамаш е аз? — ЦIаькха а хьаьттар Наташас.

— А, аз айса ергья, хьо кIаьдъеннай.

— Ениаяц со-м..

— Хьайга яхар дел, — пхьарс лаьцца дIа а йига кIаьдача гIанда тIа Iохоайир цо Наташа. — Къарлуш яц хьо цIаккха а. Сона хаций хьо кIаьдъеннилга. Хьо бахьан долаш цкъа барт бийтта Iийнавац сога воккха саг. Цунна-м мотт аз хьо мукъа па юташ санна.

Эхь хийтта цIийелар Наташа. Цунна-м шийна а хезадар Керама Сибена Iоттараш еш. Бакъда шийна цхьаккха хIама ца хозаш санна юкъе ца гIерташ Iийнаяр из. Дагадехар цунна каст-каста шийн нанас Занос а, хьайна хало ма е, яхаш шийна дов деш хинна.

— Нани, — аьлар Наташас, кхы ше фу аргда а ца хайна, — даьце Вазипата хоза кхаъ баькххаб сога тахан.

ХьалтIамашта ше хьокхабеш хинна бод соца а баь хьахьежар Сиби.

— Фу кхаъ ба из? — хаьттар цо. — ГIадйигал со а.

— Бесланагара кастта цIавоагIа аьнна каьхат денад, йоах.

Сов раьза хинна елакъажар эттар Сибе юхьа тIа.

— Боккъал ях Iа?

— Бакъда, — шийн гIадъяхар лочкъа а па деш елаелар Наташа. — Мама а кIеззига паргIата яргьяр из цIавеча.

— ТIехь а па тетташ сихха саг йоалае еза Беслана, — цунах мара шоай къамаьл па хилча санна, саг йоалаелга хьалха даьккхар Сибе. — Ма дика да из цIавоагIаш. Из уллув хилча мукъах къаракъ юхаоза мегар Хамарзас, харцахьа ваьнна да воIо мара кхетаваьвац йоах, — иоанал юха доладир Сибе.

ДАЬ цIи яьккхача халахийтар Наташийна. Из тийша яр цхьаккха сага, е воIа а, Хамарза кхеталург ца хиларах. Ше леладер харцахьа долга ца кхетадар дацар Хамарзас ца хаддийташ къаракъ мелга. дуккхал лоIам ца хилар дар. ТIаккха воIо мичара бепа лургба цунна лоIам.

Даа хIама кийчдаь даьннадар Керам чувеча. Эггара хьалха дIайхача хица кулгаш дилар цо. Бахьашта тара дар воккхача сага кулгаш. ТIаьрюкъерча цIоках шонкаш а хиннаяр. Бакъда боарам боацаш низ бар царпа. Из-м тамаш е езаш а дацар, кIеззига шераш дацар Керама аьшка пхьарал ду.

— Цхьа-ши ди даьлча цIавоагIа йоах хьа да, — аьлар цо Наташийга ше кулгех гата хьоккхаш воаллаше. — Районе ваха воагIаш Iаббаса вайнав из... Из цIавеча хьоашалгIа вехаргва вай из.

Наташас хIама аланзар. Цунна ховра мар-дас шийна хозахетийта из яхилга. Из-м раьза хургьяр даьга хоашалгIа кхайкача, е цунца гаргало лелаянза Керам Iергвоацилга а ховра цунна. Вешта цо укхаза а къаракъ малар кхерар из. Наташийна ховра къаракъ мелча Хамарза шийн даьца даьккха а дов даккханза Iергвоацилга.

— Из-м гаьна вахавацар, е доккхача гIулакха а вахавацар, — еча уйлаех яьккхар Сибе Наташа. — Цул лоархIамегIа хозахетар а да укхаза-м.

— Фуд из? — кхетанзар Керам. Сибе дешаш Наташийна новкъа хинна хилар кхераш цунгахь дIахьежар из, вешта Наташа ела а къежаш латтар — «Ма дика адам да хьо, — раьза хилар Керам несийна. — Сибе дешаш шийна новкъа хиннилга лочкъаде гIерташ да цун елакъажар».

— Беслан цIавоагIа йоах.

— Мишта, хьона сенах хов из? — хаьттар Керама сихха.

— Каьхат денад йоах, каст-та цIакхоач аьнна.

— Ма дика да из, — гIадвахар Керам. — Долче, сесаг, котамаш хьа йолаш ма йий, хIаьта устагIа са а ба... Ерига юрт цецйоаккхаш той дергда-кх вай са йиIига воша цIавеча, — Наташийгахь дIахьежар из. — Эздий кIаьнк вар Беслан. Вешта из ца лацийтача Хамарза... — чакхдаккханзар цо ше ала ваьллар.

НАТАШАС-м ишта а кхетадир из. Из ца лацийтача Хамарза Iергвацар яхилга дар цун из.

Ма хала дац сага наха пайданна хила, дика хила, яхаш уйлаш йора Наташас. Керттера дар хьаьнала къахьегилгеи, наха новкъа хургдола хIама ца леладелгеи да. Гой, Керам. Дезал беза цунна, шийн дезала из а веза. Дезала вийза Iац Наташий мар-да. Юртахоша, мел вовзараша лоархI Керам. Цо нах кхабац, хIаравар ше хьадаьчох вах. Бакъда хьаьнала вах из, сага эшшача оарцагIвала кийчча ва. Фу хала да ишта да волча дезала баха, ираз долаш хила...

ХIама йиа ваьлча чай дийхар Керама. Цо церг тохаш мара чай ца молга кхетадаьча Наташас кагий бIалгаш а даьха хьалхе шекар кийчдаьдар цунна. Раьза волаш борд-бордах велавелар Керам.

— Ялсмала воде чай хургда хьона, — бегаш бир Сибе, — Хозал бала боахка мехкарий а хургба.

Кулг лостадир Керама.

— Ялсмаленга-м даха дог дацар... Из хьалхе а Ювсапа хьакхайкадаьд сога... Фу хиннад-те цунах, чувенавий-те больницера? — хаьттар Керама.

Сиби елаелар.

— Чу мича воагIа из... истий-м бац из чувутаргволаш.

— Чувутаргвар цар-м, — из къамаьл хоададе дагахь йистхилар Керам. — ЭгIазбахар дIадаьлча товргба.

Маьр-даьна мотт Iо а била, хIаьтта чувенача мара пхьор ийца дехьа чу яхар Наташа.

А. С. ПУШКИНА ХЕТАЯЬ...

Укх деношка чакхъяьлар Нохч-ГIалгIай исторе, метта, литература Iилман - тохкама институтои, Нохч - ГIалгIай АССР яздархой союзои, Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета эрсий а доазол дехьарча а литература кафедраи цхьана яь пушкински юбилейни конференци.

Конференци хьайийллар Нохч-ГIалгIай исторен, меттен, литературан Iилман-тохкама института директора, философски Iилмай кандидата С. А. Сангариева.

Конференце «Пушкинах дош оалаш» Нохч-ГIалгIай АССР яздархой союза председатела Р. С. Ахматовас чIоагIа дег чу дужаш дийцар шийн вахаре мел боккхача лоархIаме хиннаб А. С. Пушкина кхоллам, пушкински моттигашка яха ше хиларах.

А. С. Пушкина вахара а кхоллама а тайп-тайпарча оагIонех дийцар конференце къамаьлаш даьча Нохч- ГIалгIай паччахьалкхен университета воккхагIволча преподавателa, филологически Iилмай кандидата Я. С. Вагапова, университета эрсийн доазол дехьарчен литература кафедра заведующе декхараш кхоачашдеча С. В. Филькина, Нохч-ГIалгIай исторен, меттен, литературан Iилман-тохкама института директора заместителa Н. П. Грицеккос, университета вайнаьха меттеи литературан кафедра заведующе декхараш кхоачашдеча, доцента И. А. Дахкильгова, Iилман-тохкама института литература сектора йоккхагIйолча Iилман болхлочо Х. Ш. Нальгиевас, Нурадилов Ханпаший цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен къамаш театра актераша М. Дудаевеи, М. Цицкиевеи, университета вайнаьха меттеи литературан кафедра воккхагIволча преподавателa, филологически Iилмай кандидата Н. Д. Музаева, Iилман-тохкама института археологеи этнографеи сектора Iилман болхлочо С-М. А. Хасиева, кхыбараша.

Конференце балха итогаш еш къамаьл дир Iилман-тохкама института литература сектора заведующе, филологически Iилмай кандидата Х. В. Туркаева.

А. ТАНКИЕВ,
Нохч - ГIалгIай исторен, меттен, литературан Iилман - тохкама института Iилман болхло.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

КЪОНА ТIЕХЬЕ КХЕЯРА

РЕЦЕНЗИ

(ГАЛАЕВ ХЬАСАНА «МУХАРБИК» ЯХАЧА КНИЖКАХ)

Доккха маIан долаш гIулакх да вай кхувш йола тIехье лакха коммунистически кхетам болаш кхеелга. Коммунистически парте дилла а йоккха терко ю цу деша. ХIаьта цу даькъе дикка лакхара моттиг лаьца дIаэттад советски мехка дахача дуккхача къамий литератураш, царна юкъе белггала эрсий литература а долаш.

Цу даькъе дикка аьттув баьннаб аьнна хеталу берашта хетадаь дукха ха йоаццаш арадаьннача «Мухарбик» аьнна цIи йолча книжка автора Галаев Хьасана.

Тоъал ха я профессех журналист вола цу книжка автор «Сердало» газета тIа а. «Лоаман Iуйре» яхача альманаха тIа а шийн эггара хьалхара очеркаш а дувцараш а арадаха волавенна. Цун хIара кердача произведенеца гуш дар вай заман турпалхочун сурт-сибат диллара говзал караерзае из гIерташ волга.

Цул совгIа, тоъал ха я Галаев Хьасан вай республика школай дешархошта лаьрхIа гIалгIай меттеи литературан учебникаш ядеча а хрестоматеш увттадеча а авторски коллективе дакъа лоацаш вола. Из бахьан долаш цунна дика хов мел хала да учебника а хрестоматена а юкъе дахьа мегаргдола. берашта лаьрхIа дола литературни произведени лаха, мел кIезига нийслу уж вай цхьаболча йоазонхой кхоллама юкъе.

Цудухьа шийн махулла из моттиг тоае аьнна лаьрхIа арахийцад мотт автора из книжка. Хетарах, цу даькъе цун дика аьттув а баьннаб.

Из книжка доккха дац. Дерига а цунна юкъе дахар ялх дувцар да. ХIаьта формага а чулоацамга а диллача уж тайп-тайпара долаш хеталу. хIаьна аьлча, тайп-тайпара заманхой - бераш а боккхий нах а — ба цун хIара дувцаро вайна бовзийташ бола турпалхой.

Хьожаргда вай книжка эггара хьалхарча дувцарга. Цун цIи «Мухарбик» аьнна я. Шийн йоазон эггара хьалхарча мугIаргара волавенна авторо вайна хьагойт Даьхен Сийлахь - боккха тIом чакхбаьнна ха. Къе, меца, хала зама я из. Белггала хала да ла воацаш висача Мухарбика вахар. Шурий - товарни ферме балха хинна нана хала цамогаш а хиле, Мухарбика доалахьа бус берига дезал. Сайрйинарча школе деша вагIаше, шийн нана балха хиннача ферме учетчикалла балха вода из. Юача хIамайна а дувхача баракъанна а дикка новкъостал лоаттаду кIалбисача дезала доахан леладеча ферма заведующе Власенко Тимофей Сергеевичен, парторганизаце секретара Люимов Александр Степановичен. Цар доал дарца нийсача новкъа ваьннача Мухарбиках шийна а наха а пайдане волаш виззза вай заман саг хул. Иштта авторо шийн дувцара юкъейоалаяьй интернациональни тема. ХIаьта из боккха лоархIам болаш гIулакх а да вай тIаккхувча тIехьен советски къамий вошал дилла а чIоагIа хиннилга дIадовзийтара.

Книжка тIа дикка лоархIаме моттиг дIалоац «Альбом» яхача дувцаро а. Говза, чоалхане сюжет оттаярца автора вIаштIехьдоал вай къонача тIехьен таханара, сийрда вахар хьахьокха а. ГIалгIай мотт хьехаш йолча Хьанифай сурт-сибат дилларца дIаволавеннача язъярхочун вIаштIехьдоал шийн книжка дешархочунца кIоаргга кхетам балара воспитательни маIан долаш дола къамаьл доладе. ХIаьта из дIа а долалу Хьанифас ше хьехаш долча берашка «Каникулаш дIа мишта йихьар аз?» аьнна сочинени язъяйтарца. Шийн шучий болча Грозне ваха цхьа-ши кIира даьккхача, юрта вахаш волча кIаьнка Ахьмада сочинене хьахьокх из мел дика хIама зувш ва а, цунна мел дукха довз а. Юртарча школашка пионерски болх боаржабара даькъе дикка гIо дергда аьнна хеталу Ахьмада сочинена тIа мел язлаьр кхоачашдича. Белггала, цунна лов Грознерча школашка санна шоай юртарча школерча бераша дерригача дунен берашца доттагIал лоаттаду интернациональни клубаш хьаеллар, авиамодельни, тайп-тайпарча конструкторски, спортивни кружоккий балха юкъе дакъалацар.

Дика вIаштIехьдаьннад автора дешархой — Мурада, Къоасама, Аьсета, Iийсай, Мусай, Лемкай сурт - сибаташ дахка а, цар черттера оамалаш гучаяха а.

Къонача сага дегчу ювшаргйолаш а, цун вахара юкъе лоархIаме моттиг дIалоацаргйолаш а я Галаев Хьасана книжка юкъерча кхыча дувцарий образаш а. Берий дог, сакхетам, оамалаш дика йовзаш волча автора вIаштIехьдоал говзале сурт -сибат а оттадеш кердача советски сага духовни вахар дувца.

Шийн дувцар тIа моллагIча заман вахар дувцаш хиларах автора дика вIаштIехьдоал вай къонача тIехьен уйла хьаьналча къахьегамца, доттагIалца хилийта. Хозахета чакхдалац аьнна хеталу книжка юкъе дахачарех цхьа дувцар укх тайпарча бокъонца бакъдолчча дешашца: «ЗIамига волча хана денз деналца, гIулакхаца, эзделца айхха доттагIал тесса хьа ца веначох лерттIа саг хург а вац, е хиниа моттиг а яц!»

Книжка дешачунна нийсдала тарлу цхьадола кхоачамбоацараш а. Царех цаI да дерригача дувцарий мотт цхьатарра шаьра боацилга. Цул совгIа, наг-нагахьа книжка юкъе нийслу кхетае хала йола геттара йоккха предложенеш. Уж кхетае белггала хала хургда литературни меттах дика шаьрбаланза болча дешархошта.

Бокъонца уйла тIаяхийта кхоачашъяьяц аьнна хеталу книжкана юкъе яха художника А. Ясуева иллюстрацеш а. Книжка тIа дувцар дийша а дийша, бокъонца из кхета а лаь яьчарна тара яц уж. ХIаьта берашта, дешархошта лаьрхIа долча книжка хила езача тайпара яц типографски шрифт а. ТIехьагIа а издательства болхлоша кхетаде леза цу тайпара книжкаш петитаца а доацаш, цул дуккха а доккхагIча, берашта деша атта хургдолча шрифтаца кепадетта дезилга.

Пайдане хургдар аьнна хет уж кхоачамбоацараш дIа а даьха издательствас из юха арахийцача.

Абу МАЛЬСАГОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

29 июнь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. Берашта бола фаьлг. 10.15 — Музейшкен выставочни залашкен гIолла. «Город Пушкин» яха Ленинградера передача. 10.45 — Телевизорашка хьожаркий письмойх йола музыкальни программа. 11.15 — Дай-ноаной. шоана. 11.45 — Чайковске цIерагIча дунен халкъашта юкъерча 5-гIча конкурсе. 12.45 — Кхоана советски кагирхой Ди да. 12.55 — Документальни фильма кинозал. 13.25 — «Сорочинская ярмарка». Крымски украински музыкально - драматически театра спектакль. 15.55 —Босбола телевидени. Хьайбай дунен тIа. 16.55 — Ленински комсомола цIерагIча Московски автозавода болхлошца йоазонхой вIашагIкхетар. Передача дIахьу поэта Суркова. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Советий мехка бераш. «Никъ дIаболалуча юххье» яхача телевизиони документальни фильма премьера. 19.30 — Босбола телевидени. «КIай бийсаш» яхача искусства фестивала хоадам беш дола концерт. Ленинградера передача. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «КIай бийсаш» яхача искусства фестивала хоадам беш дола концерт дIаходахьар. 22.30 — Босбола телевидени. Самбох йола Европа чемпионат. Испанера передача. 23.00 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

12.45 — Босбола телевидени. «Саг, Лаьтта, Вселенная». 13.15 — Босбола телевидени. «ДикагIа дола товараш — дукхагIа». 13.45 — Босбола телевидени. Паччахьалкхен Оренбургски эрсий халкъа хора концерт. 14.25 — «УнахцIено». Iилма-популярни программа. 14.55 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 15.25 — Шоана. жоп лу СССР-а Iаьржача металлурге министра Казанеца.

30 июнь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Берашта йола Iуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. Дешархошта. «Гургал бетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 11.30 — Босбола телевидени. Дешархошта. «Сийлахь - воккха конспиратор» яхача телевизиони спектакла премьера. 13.00 — Босбола телевидени. «Юртара сахьат». 14.00 — Тахан Советски кагирхой ди да. 14.10 — «КIай кIомсар» яха художественни фильм. 15.30 — «Гургал» (нохчий меттала). 16.10 — Документальни фильм. 16.30— «Шоазткъеи иттаза шоазткъе итт» яха художественни фильм. 18.00 — Босбола телевидени. Футболах йола дунен чемпионат. Германе Федеративни Республикера передача. Перерывах — кердадараш. 19.55 — Босбола телевидени. «13 гIанд» яха телевизиони театр миниатюр. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Футболах йола дунен чемпионат. Германе Федеративни Республикера передача. Перерывах — «Спортлото» тираж. 23.15 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

15.30 — Чайковске цIерагIча дунен халкъашта юкъерча 5-гIча конкурсе. 16.15 — Дунен халкъашта юкъера панорама. 16.45 — Босбола телевидени. «ТамашIйна гIадж» яха мультфильм. 17.00 — Босбола телевидени. «Кинолюбкъбархой клуб».

РАДИО

29 июнь

6.30 — «Юртара вахар» (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаши хоттамаш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 13.00 — «Юсапа истий дагаух» яха Ведзижева дувцар. 13.20 — Юрта боахамс хьалха латтарашта дола концерт (гIалгIай меттала). 14.00 — «ЦIе сийгаш» яха пионераштен дешархоштен йола передача (гIалгIай меттала). 14.15 — «Гипнозах къамаьл дергда вай» яха беседа (гIалгIай меттала). 14.30 — «КIарцхал» яха сатирически радиожурнал (эрсий меттала). 14.55 — Ашараш. 15.15 — «Моттигерча иллиархой творчески сурташ» яхача циклацара иллиархо Кошелева яха передача (эрсий меттала).

30 июнь

7.10 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 15.15 — Советски кагирхой Денга (эрсий меттала). 15.30 — КIирандийнахьара ашарий программа (эрсий меттала). 16.00 — «Школьни глобус» яха пионераштен дешархоштен йола передача (эрсий меттала). 16.15 — «ЗIок-моза» яха сатирически радиожурнал (нохчий меттала). 16.25 — Иллеш дезарашта дола концерт (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гIолла 24—29 градус, Грозне 27—29 градус йIовхал йолаш хила а тарлу.

30 июнера 3 июле кхаччалца кIезиг - дукха морхаш а йолаш, бе-беча оагIорахьара мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура бийсашка 14—19, деношка 27—32 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Тахани кхоанеи хургда

29-ча июне

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 10.00. «Сийг» яха клуб. «Уйла е—кхета» яха викторина. 11.00 — Болх бу «Малышок» яхача берий кинотеатро. 16.00. «Революце проспект» яхача улица цIей: «СССР-а дунен халкъашта юкъерча лоаттамах» лекци. юристеи лореи хьехамаш; «СелаIад» яхача ансамбла концерт. 19.00. «Советски законодательство къаракъаш мелараи алкоголизманеи духьала» яха лекци. 21.00. Болх бу «Глобус» яхача кинолекторе.

С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIА ПАРК. 10.00. Волейболахи баскетболахи ловзара яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш. викторинаш. 17.00. Къайла театр. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. Кинолектори. «Грозне селхане, тахане, кхоане» яха хаттарийи жоппийи сайре. 10.30. «Общественностеи законеи, общественни порядок чIоагIъяра хьакъехьара лоархIам» яха кинофестиваль. 19.00. Баьццара театр. «Интеграл» яхача вокально-инструментальни оркестра концерт. 19.00. Халхарий майда. Халхарий сайре Ловз «Сказочники» яха ансамбль.

ХИМИКИЙ КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 10.00. «Бригантина» яха клуб. «Пушкина фаьлгаш» яха Iуйре. 12.00. Берашта массовкаши ловзараши. 14.00. Культура ЦIен майдашка — спортивни ловзараш. 17.00. «ЛадувгIа советски композиторий иллешка» яха духовой оркестра гойтамаш. 19.00. Болх бу «Даьхе» яхача кинолекторе. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

ПРОЛЕТБАТА ЦIЕРАГIА КУЛЬТУРА ЦIА. 12.00. «Болх бу «Орленок» яхача берий кинотеатро. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

30-ча июне

В. И. ЛЕНИНА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 10.00. «Сийг» яхача клубе хул «Iомале хоза халхавала» яха урок. 11.00. Болх бу «Малышок» яхача берий кинотеатро. 19.00. Кагирхой салаIара сайре. Ловз «Интер» яха ансамбль. 19.15. Болх бу шозлагIа гойтача фильмай кинотеатро.

С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIА ПАРК. Советски кагирхой Денна хетадаь «Оаха дIахоьхьо даьй эстафета» яха театрализованни цIей. 10.00. Волейболахи баскетболахи ловзара яхьаш. Парашютаца чуккувсалуга. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.00. Къайла театр. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт, солисташ а болаш. 18. 00. Баьццара театр. Партеи, комсомолеи, къахьегамеи ветеранашца кагирхой вIашагIкхетар. Кинолекторий. «Кагирхой! Шун бокъонаши декхараши» яха лекци. 19.00. Баьццара театр. 4-ча горбольницаи, «СелаIад» яхача вокально-инструментальни оркестреи, В. И. Ленина цIерагIча культура Дворецеи художественни самодеятельноста коллективай концерташ. 19.00. Халхарий майда. Халхарий сайре. Ловз «Сказочники» яха ансамбль. 19.30. «Общественностеи законеи, общественни порядок чIоагIъяра хьакъехьара лоархIам» яха кинофестиваль.

ХИМИКИЙ КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 11.00. Черноречерча берий майдай художественни самодеятельноста концерт. 13.00. Волейболахи баскетболахи ловзара яхьаш. 17.00. «Бригантина» яха клуб. «Байракха тIехьара къовсам» яха ловзар. 19.00. «Са Даьхен аренашка гIолла» яха кинофестиваль. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

ПРОЛЕТБАТА ЦIЕРАГIА КУЛЬТУРА ЦIА. 12.00. Болх бу «Орленок» яхача берий кинотеатро.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтерен — 2-60-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерия — 2-60-71.

Газет [illegible] шоаттен денош.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/34. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/34. Заказ № 6052.